

Trgovinski protekcionizam tijekom pandemije COVID-19

Vincek, Pavla

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:444543>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-24**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

PAVLA VINCEK

**TRGOVINSKI PROTEKCIONIZAM TIJEKOM
PANDEMIJE COVID-19**

Završni rad

Pula, 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

PAVLA VINCEK

TRGOVINSKI PROTEKCIONIZAM TIJEKOM PANDEMIJE COVID-19

Završni rad

JMBAG: 0303087580, **redovita studentica**

Studijski smjer: Financijski management, poslovna ekonomija

Predmet: Međunarodna ekonomija

Znanstveno područje: društvenih znanosti

Znanstveno polje: ekonomija

Znanstvena grana: međunarodna ekonomija

Mentor / Mentorica: prof. dr. sc. Ines Kersan-Škabić

Pula, 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Pavla Vincek, kandidat za prvostupnika ekonomije, smjera Financijski management, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, **Pavla Vincek**, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „**TRGOVINSKI PROTEKCIONIZAM TIJEKOM PANDEMIJE COVID-19**“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, rujan 2023

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POJAVA I TIJEK COVID – 19 PANDEMIJE	3
2.1. Uzroci i tijek pandemije COVID-19	3
2.2. Utjecaj pandemije Covid-19 na gospodarstvo	6
3. SPECIFIČNOSTI TRGOVINSKE POLITIKE.....	13
3.1 Uloga i značaj trgovinske politike	13
3.2 Instrumenti trgovinske politike	16
3.3. Ciljevi trgovinske politike	18
4. PROTEKCIONIZAM I MJERE DRŽAVNE POMOĆI.....	20
4.1. Teorije protekcionizma	20
4.2. Protekcionističke mjere	22
4.3 Protekcionizam i liberalizam	25
5. PROTEKCIONIZAM ZA VRIJEME COVID – 19 PANDEMIJE.....	27
5.1. Učinci pandemije na protekcionizam	27
5.2. Carine u vrijeme pandemije.....	29
5.3. Posljedice pandemije na trgovinsku politiku Hrvatske	36
5.4. Protekcionizam i utjecaj na uvoz i izvoz za vrijeme pandemije	39
6. ZAKLJUČAK.....	44
LITERATURA	46
POPIS SLIKA	51
POPIS TABLICA.....	52
SAŽETAK	53
SUMMARY	54

1. UVOD

Suvremeni međunarodni odnosi obilježeni su globalizacijskim procesima koji se u najvećoj mjeri vide kroz snažni porast međunarodne trgovine u razdoblju od završetka drugog svjetskog rata do danas. Pandemija bolesti COVID-19 koja je bila popraćena brojnim ograničenjima (kretanja) te privremenih zatvaranja gospodarstva utjecala je na uspostavljene trgovinske tijekove. U situacijama krize/rata zemlje se ponajprije usmjeravaju osiguranju minimalnih uvjeta za preživljavanje i zdravlje vlastitog stanovništva. Stoga se u ovom radu obrađuje trgovinski protekcionizam tijekom pandemije Covid-19. Tijekom pandemije moramo zamijetiti kako vladaju ekonomski protekcionistički trendovi koji imaju direktan utjecaj na promjene u ciljevima trgovinskih politika, pa se samim time mijenjaju i instrumenti kojima se trgovinska politika služi.

Razvoj pandemije COVID-19 izazvao je značajne poremećaje u svjetskoj trgovini i potaknuo razmatranje trgovinskih politika usmjerenih na zaštitu nacionalnih interesa. Kao odgovor na krizu, neke zemlje su pribjegle trgovinskom protekcionizmu kako bi zaštitile domaću industriju, osigurale opskrbu ključnim resursima te očuvale radna mjesta. U ovom tekstu ćemo istražiti kako se trgovinski protekcionizam manifestirao za vrijeme pandemije COVID-19.

Trgovinski protekcionizam odnosi se na primjenu različitih mjera koje ograničavaju uvoz robe i usluga iz inozemstva kako bi se potaknula domaća proizvodnja i zaštitila nacionalna industrija. U kontekstu COVID-19, neke zemlje su se oslonile na takve politike te su uvodile ograničenja i izvoza i uvoza različite robe.

Jedna od najčešćih mjera protekcionizma bila je uvođenje carina na određene proizvode. Mnoge zemlje su podigle carine na izvoz medicinske opreme, zaštitne odjeće i dezinfekcijskih sredstava kako bi osigurale njihovu dostupnost na domaćem tržištu i spriječile povećanje cijena. Ove mjere su imale za cilj održavanje zaliha i smanjenje rizika od nestašica.

Cilj rada je sustavno prikazati i analizirati mjere trgovinske politike uvedene tijekom pandemije COVID-19, a kojima je cilj bio privremeno ograničiti vanjsku trgovinu.

Rad se sastoji od pet poglavlja. U prvom dijelu, „UVOD“, izneseni su problem i predmet istraživanja, svrha i ciljevi istraživanja, znanstvene metode te objašnjena struktura rada. U drugom dijelu rada pod naslovom „POJAVA I TIJEK COVID – 19 PANDEMIJE“ analizirani su uzroci i tijek pandemije te obilježja i posljedice. Treći dio rada nosi naziv „SPECIFIČNOSTI TRGOVINSKE POLITIKE“ i odnosi se na ulogu i značaj trgovinske politike, instrumente trgovinske politike i ciljeve trgovinske politike. Četvrti dio nosi naziv „PROTEKCIONIZAM I MJERE DRŽAVNE POMOĆI“ te pojašnjava opće odrednice protekcionizma i državnih potpora, potkrijepljene primjerom europske trgovinske politike kao oblika direktnog protekcionizma. Peti dio rada se naziva „PROTEKCIONIZAM ZA VRIJEME COVID – 19 PANDEMIJE“ analizira carine u pandemiji te stanje u Hrvatskoj. U zadnjem dijelu, „ZAKLJUČAK“, prikazani su rezultati ovog istraživanja.

U završnom radu su, u različitim kombinacijama, korištene sljedeće znanstvene metode: metoda deskripcije, metoda kompilacije, metoda generalizacije i apstrakcije, metoda ukazivanja na prednosti i nedostatke, induktivna i deduktivna metoda te metode analize i sinteze, koje se sve zajedno prožimaju kroz čitav završni rad.

2. POJAVA I TIJEK COVID – 19 PANDEMIJE

Nedavno je cijelu globalnu javnost i svjetsko gospodarstvo uzdrmala pojava novog virusa poznatog kao koronavirus. Svjetska zdravstvena organizacija naziva ovaj virus SARS-CoV-2 i naglašava da uzrokuje bolest koja se naziva COVID-19. Prvi slučaj koronavirusa zabilježen je 17. studenog 2019. u gradu Wuhanu, u kineskoj pokrajini Hubei. Na službenoj stranici Koronavirusa (Koronavirus.hr) ističe se da infekcija koronavirusom najčešće dovodi do simptoma poput povišene temperature, suhog kašlja, nedostatka daha te naglog gubitka mirisa, okusa ili promjene okusa. Rjeđe se javljaju bolovi u tijelu, glavobolja, umor i povraćanje, zbog čega se koronavirus često uspoređuje s gripom ili prehladom. Prvi slučaj zaraze koronavirusom u Hrvatskoj zabilježen je 25. veljače 2020. godine. Osoba koja je bila zaražena bila je mladi muškarac koji je prethodno putovao u Italiju iz osobnih razloga (izvor: Koronavirus.hr, 2022.).

2.1. Uzroci i tijek pandemije COVID-19

Izvor virusa SARS-CoV-2 još uvijek nije u potpunosti definiran. COVID-19 bio je veliki izazov kako za globalnu sigurnost, tako i za javno zdravstvo te je zato 31. siječnja 2020. godine Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) najavila je globalnu epidemiju, čija je bolest 11. ožujka 2020. godine prepoznata kao pandemija. Istraživanja su dokazala kako se gotovo svi zaraženi pacijenti žale na probleme s disanjem i simptome slične upali pluća (Mofijuret. al., 2021.). Prvi znakovi bolesti COVID-19 najčešće su kašalj, febrilitet i kratkoća daha, a u kasnijim fazama moguća je teža upala pluća kao i smrtni ishod. Izrazito je velika osjetljivost starijih osoba na COVID-19, čija je stopa smrtnosti od ~ 22% slučajeva oboljelih od bolesti COVID-19. Kao borbu protiv epidemije većina je zemalja izabrala metode socijalnog distanciranja, skrining na virus i kasnije cijepljenje (Mofijuret. al., 2021.).

COVID-19 je stvorio globalnu zdravstvenu krizu u kojoj je za vrijeme trajanja pandemije svakim danom sve više ljudi umiralo. No to nije samo zdravstvena kriza, već je i socijalna i ekonomska kriza. Kada je Svjetska zdravstvena organizacija

proglasila globalnu pandemiju, bilo je prijavljeno 118.000 slučajeva zaraze iz 114 zemalja s preko 4.000 smrtnih slučajeva. Prema statističkim podacima iz literature, bilo je potrebno 67 dana od prvog prijavljenog slučaja do 100.000 slučajeva, 11 dana za drugih 100.000 slučajeva i samo četiri dana za trećih 100.000 (Mofijuret. al., 2021.).

U početku pandemije, stopa smrtnosti od COVID-19 bila je visoka, posebno u zemljama s preopterećenim zdravstvenim sustavima i ograničenim kapacitetima testiranja. Međutim, s vremenom su se poboljšale metode liječenja i bolje razumijevanje virusa, što je doprinijelo smanjenju smrtnosti.

Važno je napomenuti da je stopa smrtnosti od COVID-19 varijabilna i može se značajno razlikovati ovisno o demografskim i epidemiološkim čimbenicima. Stariji ljudi i oni s postojećim zdravstvenim problemima, poput srčanih bolesti, dijabetesa ili oslabljenog imunološkog sustava, često su izloženi većem riziku od težih simptoma i smrtnosti.

Izbijanje zaraznih bolesti može imati veliki učinak na društvo jer može štetno utjecati na bolest i smrt. Neželjeni učinci ove smrtonosne bolesti na globalno gospodarstvo napreduju iz dana u dan. Predvidljivo je da će virus igrati odlučujuću ulogu u pomicanju globalnog BDP-a kako se epidemija nastavlja i izazvao je ograničenja u lancu opskrbe, putovanja, smanjenje inozemnih putovanja kao i zastoje i pad gospodarske aktivnosti, posebno u Kini.

Postoji sve veći interes znanstvenika i industrije od siječnja 2020. nadalje, što je također vizualizirano u Googleovim trendovima za izbijanje koronavirusa i povezane ključne riječi. Velika epidemija može nadvladati zdravstveni sustav, ograničavajući sposobnost rješavanja rutinskih zdravstvenih problema i pogoršavajući probleme (Čavrak, 2020).

Osim šokova u zdravstvenom sektoru, epidemije tjeraju i bolesne i njihove skrbnike da izostaju s posla ili budu manje učinkoviti na svojim poslovima, smanjujući i ometajući produktivnost. Strah od zaraze može rezultirati socijalnim distanciranjem ili zatvaranjem škola, poduzeća, komercijalnih objekata, prijevoza i javnih usluga što sve remeti gospodarske i druge društveno vrijedne aktivnosti. Zabrinutost oko širenja čak i relativno obuzdane epidemije može dovesti do smanjene trgovine. Vjerojatno će se smanjiti i putovanja i turizam u regije pogođene epidemijama. Neke dugotrajne epidemije, poput HIV-a i malarije, također odvrćaju izravna ulaganja.

Ekonomski rizici epidemija nisu beznačajni. Nedavno je očekivani godišnji trošak pandemije gripe procijenjen na otprilike 500 milijardi dolara (0,6 posto globalnog prihoda), uključujući i izgubljeni prihod i intrinzični trošak povećane smrtnosti. Čak i kada je zdravstveni utjecaj izbijanja relativno ograničen, njegove ekonomske posljedice mogu se brzo povećati (Yu i Aviso, 2021).

Posljedice izbijanja i epidemija nisu ravnomjerno raspoređene u gospodarstvu. Neki sektori mogu imati čak i financijsku korist, dok će drugi nerazmjerno trpjeti. Farmaceutske tvrtke koje proizvode cjepiva, antibiotike ili druge proizvode potrebne za odgovor na epidemiju potencijalne su koristi. Društva za zdravstveno i životno osiguranje vjerojatno će snositi velike troškove, barem kratkoročno, kao i proizvođači stoke u slučaju izbijanja bolesti povezanih sa životinjama.

Ranjivo stanovništvo, osobito siromašno, vjerojatno će nerazmjerno patiti jer može imati manji pristup zdravstvenoj skrbi i manju uštedevinu za zaštitu od financijske katastrofe. Kreatori ekonomske politike navikli su upravljati različitim oblicima rizika, kao što su trgovinske neravnoteže, kretanja tečaja i promjene tržišnih kamatnih stopa. Postoje i rizici koji nisu isključivo ekonomskog podrijetla. Oružani sukob predstavlja jedan takav primjer; prirodne katastrofe su drugo (Leffler i suradnici, 2020).

Može se razmišljati o ekonomskim poremećajima uzrokovanim izbijanjima i epidemijama na isti način. Kao i kod drugih oblika rizika, ekonomskim rizikom od zdravstvenih šokova može se upravljati politikama koje smanjuju njihovu vjerojatnost i koje pozicioniraju zemlje da brzo reagiraju kada se oni dogode. Iako su ekonomske posljedice izbijanja epidemije na zahvaćena područja često dobro dokumentirane, malo se zna o tome kako bi se one mogle prenijeti na gospodarstva nezahvaćenih regija.

Dana 23. travnja 2020. čelnici EU-a odlučili su raditi na uspostavi fonda EU-a za oporavak s ciljem ublažavanja učinaka krize. Zadužili su Europsku komisiju da hitno izradi prijedlog koji bi također razjasnio vezu između fonda i dugoročnog proračuna EU-a. Prijedlog, plan oporavka Europe, predstavila je Europska komisija 27. svibnja 2020.

Dana 21. srpnja 2020. čelnici EU-a složili su se oko 750 milijardi eura vrijednih napora za oporavak, Next Generation EU, kako bi pomogli EU-u da se uhvati u koštac

s krizom uzrokovanom pandemijom. Uz paket za oporavak, čelnici EU-a dogovorili su se o dugoročnom proračunu EU-a od 1 074,3 milijarde eura za razdoblje 2021.-2027. Među ostalim, proračun će podržati ulaganja u digitalne i zelene prijelaze i otpornost (Čavrak, 2020).

Vijeće je 11. veljače 2021. usvojilo uredbu kojom se uspostavlja Instrument za oporavak i otpornost (RRF). Ovaj instrument, koji je u središtu EU-a sljedeće generacije, donosi 672,5 milijardi eura potpore državama članicama kako bi im pomoglo u rješavanju gospodarskih i društveni utjecaj pandemije COVID-19. Sredstva će podržati (Vijeće Europe, 2021):

- pripremni rad za EU digitalne COVID certifikate kako bi se olakšalo slobodno kretanje
- kapaciteti država članica za otkrivanje i praćenje novih varijanti
- razvoj i procjena novih testova lančane reakcije polimerazom reverzne transkripcije (RT-PCR) za svaku novu varijantu u nastajanju prije uvođenja testova, uz osiguravanje dostatnih kapaciteta za testiranje u državama članicama
- praćenje SARS-CoV-2 i njegovih inačica u otpadnim vodama
- daljnji razvoj platforme za razmjenu obrazaca lokatora putnika.

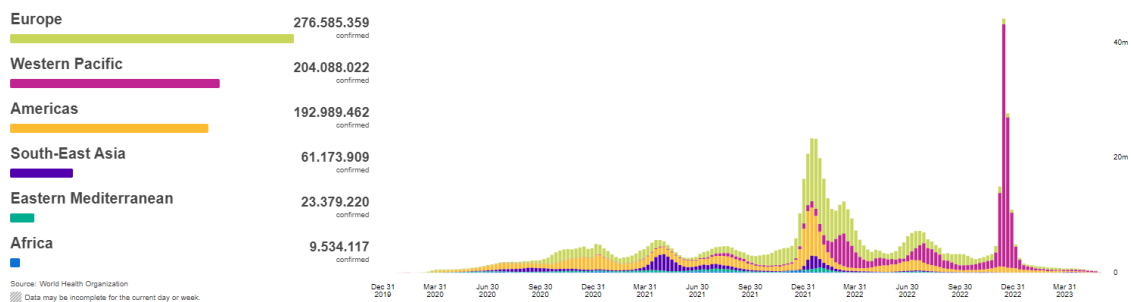
Komisija je ukupno predložila 245,2 milijuna eura dodatnih sredstava iz proračuna EU-a za potporu ovim inicijativama, kao i 100 milijuna eura za daljnje novonastale potrebe povezane s krizom izazvanom koronavirusom. Dana 13. srpnja 2021. prvih 12 zemalja EU-a – Austrija, Belgija, Danska, Francuska, Njemačka, Grčka, Italija, Latvija, Luksemburg, Portugal, Slovačka i Španjolska – dobilo je zeleno svjetlo za korištenje fondova EU-a za oporavak i otpornost za poticanje njihova gospodarstva i oporaviti se od posljedica COVID-19. 28. srpnja 2021. zeleno svjetlo dobile su još četiri zemlje EU – Hrvatska, Cipar, Litva i Slovenija.

2.2. Utjecaj pandemije Covid-19 na gospodarstvo

Nakon pojave pandemije većina se zemalja susrela sa smanjenom proizvodnjom te posljedično i padom BDP-a. Korona se pokazala kao velika prijetnja

kako za sveukupno zdravlje ljudi tako i za gospodarstvo zemalja, stoga ne čudi što se većina zemalja odlučila za privremeni lockdown tj. zaključavanje dijelova ekonomije s ciljem obuzdavanja virusa. Takav lockdown imao je direktan utjecaj kako na javni tako i na privatni sektor. Možemo reći kako ćemo posljedica virusa, nažalost, još dugo, biti svjesni kako u osobnom tako i u gospodarskom životu. Na slici 1 u nastavku prikazati ćemo kretanje broja potvrđenih slučajeva Covid-19 zaraze prema regijama Svjetske zdravstvene organizacije. Horizontalna os grafikona prikazuje vremensku liniju od kraja 2019. godine pa do sredine 2021. godine, a okomita os prikazuje broj slučajeva zaraze korona virusom izražen u milijunima.

Slika 1. Slučajevi zaraze Covidom-19 od 2019. do 2022. godine

Izvor: World Health Organization (2023): Coronavirus, dostupno na <https://covid19.who.int>, pogledano 10.06.2022.

Iz slike 1. može se zaključiti daje po broju zaraženih vrhunac pandemije bio u siječnju i travnju 2021., te da su prema broju zaraženih covid-19 virusom najviše zastupljene bile Amerika te Europa. (WHO, 2021.)

Pandemija korona virusa promijenila je živote ljudi, kakve smo dosada poznavali, a svjetski predvodnici nastojali su uvođenjem mjera poravnati krivulju broja zaraženih. Tako su se zatvarale granice, propisivale karantene, ograničilo kretanje ljudi, a sve je to u ljudima izazvalo veliki strah od krize i recesije.

Pandemija je utjecala na sve industrije pa je isto tako pandemija prodrmla poljoprivredno-prehrambenu industriju, gdje je primjerice veliki pritisak bio na mesnu

industriju. Lockdown je doveo do zatvaranja kapaciteta što je rezultiralo padom proizvodnje, što je s druge strane dovelo do povećanja cijena mesa. Isto tako u svom radu Baker et al (2020), navodi kako je među ljudima zbog straha od potpunog lockdowna došlo do svojevrsne panike što je rezultiralo povećanjem potrošnje budući da su ljudi gomilali zalihe kućanski potrepština. Osim toga, navodi, da su ljudi, kako bi izbjegli širenje virusa sve više plaćali beskontaktnim karticama. Isto tako zbog lockdowna brojni građani nisu izlazili iz svojih domova što je dovelo do smanjene potrošnje u ugostiteljstvu, maloprodaji te zračnom i javnom prijevozu. Rogić Dumančić, Bogdan, Raguž Krištić (2020.) navode kako je zatvaranje gospodarstva u Hrvatskoj dovelo do smanjenja potražnje, a samim time do zatvaranje i obustavljanja poslovanja velikog broja poduzeća. Osim toga ističu kako je došlo i promjena vrijednosti bruto domaćeg proizvoda te do smanjenja broja uslužnih djelatnosti.

Izbijanje COVID-19 ozbiljno je utjecalo na zdravstvenu skrb, gospodarstvo, transport i druga područja u različitim industrijama i regijama. Štoviše, pandemija COVID-19 odjeknula je u gospodarstvima i financijskim tržištima i uvelike utjecala na stvarnu gospodarsku aktivnost.

Ekonomski učinak COVID-19 općenito se može podijeliti u dva aspekta: utjecaj na ponudu i potražnju. Učinak ponude rezultat je smanjenja radnog vremena i agregatne potražnje koja proizlazi iz smanjenih prihoda zbog nezaposlenosti povezane s karantenom. Međutim,

Žigman i suradnici (2021) ističu četiri ključna kanala kroz koje pandemija utječe na gospodarstvo. Prvo, izravno utječe kroz smanjenje zaposlenosti, što dovodi do smanjenja potražnje za kapitalom, što dovodi do gubitka proizvodnje. Drugo, porast transakcijskih troškova povećava troškove uvoza i izvoza za robu i usluge, što rezultira padom trgovine i produktivnosti. Treće, uz oštro smanjenje putovanja, vlade su nametnule nekoliko ograničenja kako bi smanjile infekcije koje ometaju međunarodni turizam i dovode do nižih prihoda i gubitka produktivnosti. Konačno, smanjena potražnja za uslugama. Čini se da je potražnja pretrpjela veliki udarac, budući da su ova hitna isključenja također zaključala kućanstva u njihove domove, dramatično smanjujući potrošačku potrošnju.

Međutim, ovaj tekući COVID-19 donio je značajne gubitke nebrojenim tvrtkama, što je dovelo do ozbiljnih poremećaja u raznim industrijama. Sve veći broj literature

promatra potencijalni utjecaj pandemije COVID-19 na različite aspekte. S tim u vezi, jedna skupina istraživača usredotočuje se na kratkoročni učinak COVID-19 na prinose ili volatilnost tržišta dionica.

Oni pokazuju da COVID-19 značajno smanjuje povrate dionica i povećava volatilnost tržišta dionica. U isto vrijeme, druga skupina istraživača istraživala je utjecaj pandemije COVID-19 na financijski učinak tvrtke u različitim sektorima.

Učinak poduzeća se pogoršava tijekom pandemije COVID-19, što je značajnije kada je prihod poduzeća od prodaje ili opseg ulaganja nizak. U isto vrijeme. Nadalje, autor je izvijestio su da je negativan učinak COVID-19 na uspješnost poduzeća manje izražen u zemljama s boljim institucionalnim okruženjem, dobro razvijenim financijskim sustavima i boljim sustavima zdravstvene zaštite (Kelečić, 2021).

Iako će ovaj neočekivani šok vjerojatno utjecati na banke, još se malo zna o tome kako bi mogao utjecati na otpornost i učinak bankovnog sustava u cjelini. To je zato što se banka općenito suočava sa širim rasponom rizika u usporedbi s drugim financijskim institucijama i tješnje je povezana sa svakodnevnim aktivnostima gospodarskih subjekata.

Banke se tradicionalno suočavaju sa širokim spektrom rizika. Pandemija će ih pogoršati kroz manjak likvidnosti, smanjenje kredita, pad povrata od ulaganja i porast nenaplativih zajmova i stopa neispunjenih obveza. To bi moglo biti gore u zemljama u kojima banke podupiru milijune pojedinaca i tvrtki s relativno niskim financijskim i ekonomskim kapacitetom u slabom političkom okruženju i visokoj tržišnoj konkurenciji.

Tablica 1. Kretanje makroekonomskih pokazatelja odabranih zemalja u kontekstu utjecaja pandemije (blrd\$)

	BDP (bilijuni USD)			Stopa rasta BDP-a (%)			Uvoz (mlrd)			Izvoz (mlrd)		
	2019.	2020.	2022.	2019.	2020.	2022.	2019.	2020.	2022.	2019.	2020.	2022.
SAD	21,38	21,36	23,32	2,3	-2,8	2,1	2.540	2.150	2.544	3.120	2.700	3.400
UK	2,86	2,78	3,13	1,6	-11	4,1	893	795,3	895,2	939,9	781,1	899,3
Kina	14,2	14,6	17,6	6	2,2	3	2.633	2.733	3.553	2.500	2.370	3.090
Rusija	1,69	1,49	1,78	2,2	-2,7	-2,1	481,4	381,1	548,8	352	304	379
Japan	5,12	5,04	4,94	-0,4	-4,3	1	893,7	784,1	910,4	908	796	936
Brazil	1,87	1,45	1,61	1,2	-3,3	2,9	264,5	243,2	343,2	276	233	306
Njemačka	5,12	4,91	5,07	1,1	-3,7	1,8	131	109	135	129	107	133
Francuska	0,62	0,58	0,62	1,8	-7,8	2,6	44	38	41	41	35	39
Mađarska	0,42	0,18	0,15	4,9	-4,5	4,6	131,50	120,70	147,70	133,40	123,80	148,30
Grčka	0,20	0,18	0,33	1,9	-9	5,9	78,6	71,7	82,5	88,20	74,90	104,70

Izvor: izrada autorice prema podacima World Bank (2023): GDP, export, import – selected data, dostupno na <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=1W>, pristupljeno 10.06.2023.

Iz tablice 1. je razvidno kako su globalni pokazatelji odabranih zemalja na globalnoj razini pokazali trendove pada pod utjecajem pandemije. Tako je BDP svih odabranih zemalja pokazao umanjenu stopu rasta u vrijeme pojave pandemije, da bi nakon toga slijedio njegov spontani oporavak po redukciji pandemije.

Tablica 2. Proračunski deficit odabranih zemalja kao % BDP-a

	Proračunski deficit (% BDP - a)		
	2019.	2020.	2021.
Finska	0,9	-5,6	-0,9
Slovenija	0,7	-7,7	-3
Italija	-1,5	-9,7	-8
Belgija	-2	-9	-5,5
Danska	4,1	0,2	3,3
Švedska	0,6	-2,8	0,7
Njemačka	1,5	-4,3	-2,6
Francuska	-3,1	-9	-6,5
Mađarska	-2	-7,5	-6,2
Grčka	0,9	-9,7	-2,3

Izvor: Government finance statistics: dostupno na https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_finance_statistics#General_government_surplus.2Fdeficit

Iz tablice 2. razvidan je proračunski deficit odabranih zemalja prije, u vrijeme i nakon pandemije. Razvidno je kako je za sve zemlje proračunski deficit pokazao porast u vrijeme pandemije te je nakon prestanka pandemije zamjetna njegova stabilizacija.

Tablica 3. Kretanje makroekonomskih pokazatelja Republike Hrvatske u kontekstu utjecaja pandemije (\$)

	BDP (blrd)			Stopa rasta BDP-a (%)			Uvoz (mlrd)			Izvoz (mlrd)		
	2019.	2020.	2022.	2019.	2020.	2022.	2019.	2020.	2022.	2019.	2020.	2022.
RH	0,62	0,58	0,62	3,4	-8,6	6,3	44	38	41	41	35	39

Izvor: izrada autorice prema podacima World Bank (2023): GDP, export, import – selected data, dostupno na <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=1W>, pristupljeno 10.06.2023.

Iz tablice 3. je razvidno kretanje BDP – a Hrvatske prije i nakon pandemije , gdje je stopa rasta BDP – a u 2020. godini bila negativna te je iznosila -7%. U 2022. godini je pokazala oporavak i rast za 2%. Kretanje hrvatskog uvoza i izvoza pokazalo je slične trendove, gdje je zamjetan pad hrvatskog uvoza za 14% tijekom pandemije te njegov rast za 8% nakon pandemije. Hrvatski uvoz pao je za 15% u tijeku pandemije te je porastao za 11% nakon pandemije.

2. SPECIFIČNOSTI TRGOVINSKE POLITIKE

U ovome dijelu rada kroz tri su poglavlja obrađeni temeljni pojmovi trgovinske politike. Prvo potpoglavljje objašnjava ulogu i značaj trgovinske politike, drugo potpoglavljje analizira instrumente trgovinske politike i treće se potpoglavljje odnosi na ciljeve trgovinske politike.

3.1 Uloga i značaj trgovinske politike

Trgovinska politika je neizostavni dio ekonomske politike svake države te se provodi kroz različite instrumente. U globalnom gospodarstvu, trgovinska politika igra ključnu ulogu s obzirom na njen značajan utjecaj na rast, razvoj i prosperitet zemalja. Njena uloga obuhvaća nekoliko razina i obuhvaća različite aspekte, kao što su carine, kvote, trgovački sporazumi i regulacije.

Trgovina je dobrovoljna razmjena dobara ili usluga između različitih gospodarskih subjekata. Budući da strane nemaju obvezu trgovati, transakcija će se dogoditi samo ako obje strane smatraju da je korisna za njihove interese (Porter, 2008).

Čini se da je trgovina stara koliko i sama civilizacija drevne su civilizacije međusobno trgovale robom koju nisu mogle same proizvesti zbog klime, prirodnih resursa ili drugih inhibirajućih čimbenika. Sposobnost dviju zemalja da proizvode stvari koje druga nije mogla i da ih međusobno razmjenjuju dovela je do načela komparativne prednosti.

Trgovinska politika može imati specifičnija značenja u različitim kontekstima. Na financijskim tržištima trgovina se odnosi na kupnju i prodaju vrijednosnih papira, robe ili izvedenica. Slobodna trgovina znači međunarodnu razmjenu proizvoda i usluga bez ometanja carinama ili drugim trgovinskim preprekama.

Temeljna obilježja trgovinske politike su (Porter, 2008):

- Trgovina se odnosi na dobrovoljnu razmjenu dobara ili usluga između gospodarskih subjekata.
- Budući da su transakcije konsenzualne, općenito se smatra da trgovina koristi objema stranama.
- U financijama, trgovanje se odnosi na kupnju i prodaju vrijednosnih papira ili druge imovine.
- U međunarodnoj trgovini, teorija komparativne prednosti tvrdi da trgovina koristi svim stranama.
- Većina klasičnih ekonomista zagovara slobodnu trgovinu, ali neki razvojni ekonomisti vjeruju da protekcionizam ima prednosti.

Kao generički pojam, trgovina se može odnositi na bilo koju dobrovoljnu razmjenu, od prodaje baseball kartica između kolekcionara do višemilijunskih ugovora između tvrtki.

U makroekonomiji se trgovina obično odnosi na međunarodnu trgovinu, sustav izvoza i uvoza koji povezuje globalno gospodarstvo. Proizvod koji se prodaje na globalnom tržištu je izvoz, a proizvod kupljen na globalnom tržištu je uvoz. Izvoz može predstavljati značajan izvor bogatstva za dobro povezana gospodarstva.

Međunarodna trgovina rezultira povećanom učinkovitosti i omogućuje zemljama da imaju koristi od izravnih stranih ulaganja (FDI) poduzeća u drugim zemljama. FDI mogu donijeti stranu valutu i stručnost u zemlju, podižući lokalnu zaposlenost i razine vještina. Ulagačima FDI nudi širenje i rast tvrtke, što na kraju dovodi do većih prihoda (Porter, 2008).

Trgovinski deficit je situacija u kojoj zemlja troši više na agregatni uvoz iz inozemstva nego što zarađuje od svog agregatnog izvoza. Trgovinski deficit predstavlja odljev domaće valute na strana tržišta. To se također može nazvati negativnom trgovinskom bilancom (BOT).

Tietz (2022) naglašava važnost poticanja slobodnog pristupa tržištu, slobode poduzetništva, slobode određivanja cijena te privatnog vlasništva za svaku državu. No istovremeno, države bi trebale ispravljati socijalne nepravde u raspodjeli dohotka, zaštititi nezaposlene te osigurati socijalnu i gospodarsku stabilnost (Knego, et al, 2012., str. 249.). Svaka država samostalno odlučuje hoće li donositi odluke na razini

cijelog gospodarstva ili samo za određeni gospodarski segment, kao što su industrijska politika, obrtnička politika, poljoprivredna politika i trgovinska politika. Zbog toga trgovinska politika predstavlja jednu od grana ekonomske politike.

Trgovinska se politika odnosi na skup pravila i propisa koji se odnose na trgovinu, a kojima se usmjeravaju i ostvaruju postavljeni ciljevi. Osim pravila i propisa, riječ je i o svim mjerama, sredstvima i postupcima kojima se usmjeravaju interesi i ostvaruju ciljevi (Knego, et al, 2012., str. 250.). Valja naglasiti kako je trgovinska politika jedan od najznačajnijih elemenata gospodarske politike. Podjelu trgovine možemo promatrati s obzirom na mjesto obavljanja djelatnosti, koje može biti na domaćem ili inozemnom tržištu, pa s obzirom na tu podjelu trgovinsku politiku dijelimo na unutrašnju trgovinsku politiku i vanjsku ili međunarodnu. Mirković u svom radu predlaže podjelu prema kriteriju tržišnog lociranja sudionika u robnoj razmjeni, što omogućava razlikovanje unutarnje trgovinske politike od trgovinske politike koja se odnosi na robnu razmjenu s inozemstvom (Knego, et al, 2012., str. 250.).

Država kroz opću trgovinsku politiku direktno utječe na smjerove kretanja trgovine, pritom se služeći različitim instrumentima trgovinske politike, o kojima će se više reći u nastavku rada.

Trgovinska politika može poticati gospodarski rast otvaranjem tržišta, poticanjem izvoza i privlačenjem stranih investicija. Liberalizacija trgovine može pridonijeti povećanju proizvodnje, stvaranju radnih mjesta i poboljšanju životnog standarda (Grgić i Bilas, 2008.).Kroz trgovinsku politiku, vlade mogu poduzeti mjere koje pomažu domaćim industrijama da postanu konkurentnije na globalnom tržištu. To može uključivati subvencije, potpore istraživanju i razvoju, zaštitu intelektualnog vlasništva i ulaganje u infrastrukturu.

Trgovinska politika omogućava zemljama da diversificiraju svoje izvore opskrbe i smanje ovisnost o određenim tržištima ili dobavljačima. Otvoreno tržište omogućava pristup različitim izvorima robe i usluga, smanjujući rizik od nestabilnosti i nestašica (Babić i Babić, 2008.).

Trgovinska politika potiče razmjenu znanja, tehnologije i inovacija između zemalja. Kroz otvorenost tržišta i slobodnu trgovinu, zemlje mogu pristupiti najnovijim tehnologijama, boljim praksama i stručnosti iz drugih dijelova svijeta, što može potaknuti rast i razvoj domaćih industrija.

Trgovinska politika igra važnu ulogu u jačanju međunarodne suradnje i dijaloga između zemalja (Grgić i Bilas, 2008.). Kroz trgovačke sporazume i organizacije poput Svjetske trgovinske organizacije (WTO), zemlje surađuju na usklađivanju trgovinskih pravila, rješavanju trgovinskih sporova i promicanju transparentnosti.

3.2 Instrumenti trgovinske politike

Instrumentima trgovinske politike država usmjerava gospodarstvo u željenom, unaprijed određenom, smjeru. Prema Kersan-Škabić (2012), instrumenti trgovinske politike su sljedeći:

- carine,
- preferencijalne carine (kvote),
- kvote,
- antidampinške carine,
- dogovorne cijene,
- regulatorne barijere,
- izvozni poticaji,
- domaće potpore,
- licenciranje.

Carine se definiraju kao porez koji se naplaćuje na uvoz te iz toga razloga carine pripadaju neizravnoj vrsti poreza (Kersan – Škabić, 2012.). Carine se dijele prema različitim kriterijima. Tako primjerice uvozne carine jesu najčešći oblik tog instrumenta. Uz to, samim time što uvođenje carine znači poskupljenje ocarinjenog proizvoda na domaćem tržištu, njegova će se potrošnja uglavnom smanjiti u odnosu sa stanjem prije uvođenja carina (Pertot i Sabolović, 2004.).

Kontingenti i kvote su instrumenti koji se mogu primijeniti i na uvoznoj i na izvoznoj strani. Njihova je glavna karakteristika da prije svega djeluju na vanjsku trgovinu na bazi količine (Pertot i Sabolović, 2004.), koja tek onda, svojim količinskim utjecajem utječe na formiranje ponude i potražnje pa to dovodi i do efekata na cijenu proizvoda uključenih u takve mjere. Razlog za uvođenje kontingenata je, prije svega, okolnost u kojoj bi se razmjena u određenim pravcima sama odvijala bolje nego što se to drugim instrumentima može efikasno postići. Iako je dojam da su kvote i kontingenti

diskriminatorniji instrumenti od carina, zapravo dovode do gotovo jednakih efekata, obje vrste instrumenata pa se ne može govoriti o tome da je jedno diskriminatornije od drugoga (Pertot i Sabolović, 2004.).

Kada govorimo o potpunoj vanjskotrgovinskoj zabrani tj. embargu, iako su privremene mjere, one su često zapravo puno dalekosežnije i dugotrajnije nego što im se to u teoriji pripisuje. Zabrane mogu biti općeg karaktera – kada se odnose na cjelokupnu razmjenu neke zemlje ili s nekom zemljom, a mogu biti i specifične – kada se odnose na pojedine proizvode ili grupe proizvoda, odnosno na neku specifičnu grupu proizvoda prema unaprijed utvrđenom kriteriju. Pertot i Sabolović (2004) dijele zabrane na retorzivne (one koje se čine kao odmazda za već pretrpljenu štetu) ili agresivne (kada su inicirane prve, kada se drugoj zemlji planira učiniti šteta).

Smatra se kako su zabrane instrument trgovinske politike ekstremnog karaktera te da za njega nema mjesta u suvremenim vanjskotrgovinskim okolnostima.

Instrumenti trgovinske politike imaju značajan utjecaj na nacionalno gospodarstvo i međunarodnu trgovinu. Njihov značaj leži u sposobnosti vlada da upravljaju trgovinskim tokovima i ostvare određene ciljeve u gospodarskom, političkom i socijalnom kontekstu.

Instrumenti trgovinske politike, poput carina i kvota, koriste se kako bi se zaštitila domaća industrija od konkurencije stranih proizvoda. Time se omogućuje domaćim tvrtkama da se razvijaju i rastu, stvarajući nova radna mjesta i potičući gospodarski rast (Grgić i Bilas, 2008.). Vlade koriste instrumente trgovinske politike kako bi podržale sektore od strateškog interesa koji imaju važnu ulogu u nacionalnoj ekonomiji. To može uključivati subvencije, porezne olakšice i druge poticajne mjere koje potiču rast tih sektora, kao što su visokotehnološka industrija, istraživanje i razvoj ili obnovljiva energija.

Instrumenti trgovinske politike koriste se za upravljanje vanjskotrgovinskom ravnotežom i platnom bilancom. Vlade mogu koristiti carine, kvote i druge mjere kako bi kontrolirale uvoz i izvoz određenih roba i usluga (Babić i Babić, 2008.). Na taj način mogu se smanjiti deficit u platnoj bilanci i održati stabilnost valute. Trgovinska politika može se koristiti kako bi se zaštitili nacionalni interesi i očuvala sigurnost zemlje. To može uključivati ograničenja uvoza određenih proizvoda koji su povezani s

nacionalnom sigurnošću ili zaštitom osjetljivih industrija, kao što su vojna oprema ili poljoprivredni proizvodi.

3.3. Ciljevi trgovinske politike

Svrha svih intervencija koje države čini je usmjeriti trgovinu prema ispunjavanju jednog unaprijed određenog društvenog cilja (Knego, et al, 2012., str. 250.).

Instrumenti trgovinske politike koriste se u svrhu provođenja trgovinske politike, no nerijetko se događa da je trgovinska politika usmjerena na postavljanje određenih trgovinskih barijera kako bi se postigao određeni cilj. Tako gledajući carine su najčešće postavljane trgovinske barijere. Bitno je napomenuti kako je carina najstariji instrument vanjskotrgovinske politike, odnosno najkorištenija i najstarija protekcionistička mjera. Cilj carine je učiniti uvezene proizvode skupljima, a samim time i manje privlačnima potrošačima.

Ciljevi koji se carinama žele postići su sljedeći:

- regulacija opsega i usmjeravanje tijekova vanjskotrgovinske politike,
- zaštita domaće proizvodnje,
- uravnoteženje bilance plaćanja,
- punjenje državnog proračuna. (Knego, et al 2012., str. 341.)

Carinske barijere, poput carina, nametanje poreza na uvoz, imaju za cilj zaštititi domaću industriju od strane konkurencije. One povećavaju cijenu uvoznih proizvoda i čine ih manje konkurentnima u odnosu na domaće proizvode (Grgić i Bilas, 2008.). To omogućuje domaćim tvrtkama da se razvijaju, povećavaju proizvodnju i zapošljavanje, te pridonose gospodarskom rastu. Carine, kao oblik poreza na uvoz, mogu generirati značajne fiskalne prihode za vladu. Ti prihodi mogu se koristiti za financiranje javnih usluga i infrastrukture, kao i za poticanje razvoja i socijalne programe.

Carinske barijere mogu se koristiti za reguliranje i kontrolu trgovinskih tokova. Ograničavanje uvoza određenih proizvoda može pomoći u održavanju ravnoteže između uvoza i izvoza, te smanjiti deficit u platnoj bilanci (Grgić i Bilas, 2008.). Osim toga, carinske barijere mogu se primijeniti na određene sektore ili proizvode kako bi se postigla industrijska politika ili promicala održivost. Povećanje carinskih stopa na

određene uvozne proizvode može potaknuti domaću potrošnju, jer će potrošači biti skloniji kupovati domaće proizvode koji su relativno jeftiniji u odnosu na uvozne alternative. To može potaknuti domaću potražnju, povećati prihode i potaknuti rast unutar zemlje.

4. PROTEKCIONIZAM I MJERE DRŽAVNE POMOĆI

Pojam protekcionizma dolazi od latinske riječi *protegere* koja znači pokrivati, zaštititi ili zakloniti (Aćimović, 1994.). Često se na pitanje o začecima protekcionizma spominje merkantilisti čija je ideja bila da se uvoz što više ograniči kako bi se osigurao rast domaće proizvodnje, no to nije glavni razlog zbog kojega se merkantilizam povezuje s osnutkom protekcionizma. Naime, razlog leži u dvorovima koji su tada izričito zahtijevali povećanje izvoza i smanjenje uvoza s ciljem ostvarivanja pozitivne vanjskotrgovinske bilance. Cilj je bilo akumuliranje što veće količine plemenitih metala, kao dominantnog sredstva razmjene. Jedini način na koji je do toga moglo doći je da se stvarala situacija u kojima će se strancima prodavati više, a od njih kupovati manje.

Protekcionističko mišljenje javlja se u vrijeme merkantilizma, a označava skup državnih propisa i ponašanja kojima se štiti domaće gospodarstvo od inozemne konkurencije.

Bit protekcionizma je, s obzirom da je inozemna roba jeftinija, uvođenje carine, te druge namete na uvoznu robu te na taj način roba na domaćem tržištu postaje mnogo skuplja, nego prije uvoza. Time se postiže povišenje cijene uvozne robe do razine cijena koja vrijedi za domaći proizvod, a nekada su te cijene i veće. Na taj način se inozemnoj konkurenciji onemogućava pristup domaćem tržištu. Aćimović (1994) pak tvrdi da se korijen protekcionizma može naći već u antičko doba kada su se Platon i Aristotel zalagali za ograničenje vanjske trgovine da bi se spriječilo propadanje domaće poljoprivrede.

4.1. Teorije protekcionizma

Prva formulacija moderne doktrine protekcionizma potječe iz SAD-a, a nastala je u fazi tzv. umjerenog protekcionizma u kojoj se mlade "manufakturne" nacije štite od konkurencije manufakturnih razvijenih zemalja te time dolazi do globalne preraspodjele proizvodnih snaga, širenja tehničkog napretka i koncentracije manufakturne, a kasnije i industrijske proizvodnje. Hamilton se zalagao za jaču ulogu države u kreiranju ekonomske politike i poticanju

manufakturne proizvodnje. Primijetio je da Velika Britanija provodi dumping u SAD-u, tj. prodaje svoje proizvode po cijenama nižim od troškova proizvodnje radi uništavanja konkurencije. Kao odgovor na taj problem Hamilton je predlagao uvođenje tzv. odgojnih carina radi zaštite mlade industrije i privrede (infantindustries, youngeconomy) sve dok se one ne osposobe za ravnopravnu borbu s inozemnim konkurentima (Frentetal., 2010.).

Najpoznatiji zagovornik protekcionističkih ideja u Europi bio je njemački ekonomist i političar Friedrich List koji je u svom radu isticao kako povijesni razvoj društva teče kroz pet stupnjeva: lov i ribarstvo, stočarstvo, poljodjelstvo, agrikulturno-manufakturno razdoblje, agrikulturno-manufakturno-trgovinsko razdoblje. On se zalagao za sustav privremenog protekcionizam, a u svom radu je zastupao sljedeće stavove (Frentetal., 2010.):

- sustav slobodne trgovine može uspješno djelovati samo između zemalja približne gospodarske razvojne razine
- slabije države, a posebice nerazvijene industrije, treba obvezno zaštititi
- sve zaštitne mjere trebaju se donositi privremeno, s obzirom na razinu razvijenosti domaćeg gospodarstva
- normalno razvijena država ne treba koristiti zaštitne mehanizme.

H. C. Carey bio je glavni američki teoretičar protekcionizma, a proizašao je iz klasične engleske škole. Carey je svoj sustav zasnovao je na empirijskim iskustvima protekcionizma SAD-a u prvoj polovici devetnaestog stoljeća. Carey je vidio stanovitu vezu između trokrotnog povisivanja i ponovnog snižavanja carinskih barijera u SAD-u i osciliranja američkog blagostanja u 50 godina nakon prvog uvođenja industrijskih carinskih zaštita pod utjecajem Hamiltona (Frentetal., 2010.). Smatrao je da su razdoblja blagostanja, koja su u SAD-u nastajala nakon svakog sniženja carina, zapravo posljedica pozitivnog djelovanja carina u prethodnim razdobljima kada su one bile povišene. Po njemu, sniženje carine nije bilo uzročnik takvog blagostanja, nego uzročnik krize koja će neizbježno nastupiti.

Uzroke tih kriza vidio je u pretjerano niskim cijenama poljoprivrednih proizvoda, uz istodobno suviše visoke cijene industrijskih proizvoda, koje je trebalo plaćati za europske industrijske artikle. "Do blagostanja u SAD-u dolazilo je samo kada su se

carinama povisivale cijene poljoprivrednih, a snižavale nabavne cijene industrijskih proizvoda. Time se za SAD poboljšavao odnos razmjene između poljoprivrednih i industrijskih proizvoda. Osim toga, time se stimulirala i domaća industrijska proizvodnja i dolazilo se do jeftinije industrijske robe" (Pertot i Sabolović 2004.).

Za protekcionizam se može reći kako je motiviran zaštitom domaće proizvodnje od inozemne konkurencije. "Nastojanja vlada svih zemalja usmjerena su na povećanje blagostanja, stabilnost i životni standard svojih žitelja. Da bi ostvarili te svoje ciljeve često implementiraju mjere koje utječu na međunarodnu trgovinu." (Fryetal, 1998.). Takve mjere imaju karakter protekcionizma.

4.2. Protekcionističke mjere

Na protekcionizam se sredinom sedamdesetih gledalo s negodovanjem budući da je kao takav postao štetan za tokove i strukturu svjetske trgovine. Posljednjeg desetljeća sve veći broj restriktivnih mjera zbog kojih se zaboravlja na klasični instrumentarij protekcionističke politike – carine i sve se više pažnje pridodaje necarinskih barijerama, u koje se danas ubrajaju sve barijere osim carina. Možemo zamijetiti kako se broj necarinskih barijera, što su ih u posljednja dva desetljeća uvele razvijene zemlje, neprekidno povećavao, tako da je danas gotovo nemoguće dati cjeloviti pregled ovih barijera.

Manifestacije novijih oblika necarinskih barijera u razvijenim zemljama izražavaju se ili kao unilateralne akcije usmjerene na povećanja kvantitativnih i kvalitativnih ograničenja uvoza ili kao mjere "dobrovoljnog" ograničenja izvoza, koje se utvrđuju u bilateralnim ili multilateralnim pregovorima. Formalno - pravni temelj za uvođenje unilateralnih kvantitativnih (i kvalitativnih) ograničenja uvoza, zemlje uvoznice GATT-a nalaze u odredbama člana XIX. One, u stvari, legaliziraju privremeno uvođenje zaštitnih mjera u cilju zaštite industrije ili neke djelatnosti, ukoliko uvoz odnosno proizvodnja dovede ili prijeti da će dovesti do rastrojstva tržišta u zemlji uvoznici (Aćimović, 1994.).

Protekcionističke mjere možemo razvrstati prema brojnim kriterijima među kojima se ističu (Aćimović, 1994., Bilas i Grgić, 2008.):

- pravac kretanja robe
- zaštita uvoza
- zaštita izvoza.

Sporazumi o uređivanju odnosa na tržištu su jedan od oblika protekcionizma u razvijenim zemljama. Njih možemo promatrati kako neku vrstu specifičnih dogovora između zemlje izvoznice i zemlje uvoznice, u kojima je često i formalno uključena intervencija države. U ovom sporazumu - slično kao i kod "dobrovoljnog" ograničenja izvoza - zemlja izvoznica prihvaća obavezu da ograniči onaj izvoz koji nanosi ili prijeti da će nanijeti štetu industriji u zemlji uvoznici. Autor ističe kako je cilj ovih sporazuma ublažiti razorne efekte povećanog uvoza proizvoda po veoma konkurentnim cijenama, a kao tipičan primjer ove vrste sporazuma spominje sporazumno međunarodnoj trgovini tekstilnim proizvodima. Cilj ograničavanja uvoza je spriječiti povećanje domaće nezaposlenosti u određenim sektorima i, u isto vrijeme, pružiti šansu domaćoj industriji da se prilagodi izmijenjenoj situaciji ograđujući se od "razornog" ili "nelojalnog" uvoza, posebno iz zemalja s niskim nadnicama.

Prema Bilas i Grgić (2008) postoje različiti oblici protekcionizma, a one se mogu podijeliti u nekoliko glavnih kategorija:

- Carine: Carine su porezi ili takse koje se primjenjuju na uvozne proizvode. One povećavaju cijenu uvoznih proizvoda, čime se otežava njihova konkurentnost u odnosu na domaće proizvode. Carine mogu biti specifične (utvrđene na temelju fizičke jedinice, poput kilograma) ili ad valorem (utvrđene kao postotak vrijednosti proizvoda).
- Kvote: Kvote su ograničenja koja se postavljaju na količinu određenih proizvoda koji se mogu uvesti. One postavljaju maksimalnu količinu koja se može uvesti, čime se ograničava konkurencija stranih proizvoda. Kvote mogu biti apsolutne (fiksna količina) ili tarifne (ograničenja koja se primjenjuju uz određenu carinsku stopu).
- Subvencije: Subvencije su financijske potpore koje vlade pružaju određenim industrijama ili proizvodima kako bi poboljšale njihovu konkurentnost. One mogu biti izravne novčane potpore, porezne olakšice, povrat poreza ili subvencije za izvoz. Subvencije mogu pomoći domaćim tvrtkama da smanje cijene proizvoda, poboljšaju kvalitetu ili povećaju proizvodnju.

- Tehničke barijere za trgovinu: Tehničke barijere za trgovinu uključuju propise i standarde koji se primjenjuju na uvozne proizvode. To mogu biti tehnički zahtjevi za kvalitetu, sigurnost, sanitarnu zaštitu ili zaštitu okoliša. Ove barijere mogu otežati uvoz stranih proizvoda i favorizirati domaće proizvođače.
- Antidumpinške mjere: Antidumpinške mjere se primjenjuju kada se sumnja da strani proizvođači prodaju proizvode po cijenama nižim od njihove stvarne vrijednosti kako bi štetili domaćem tržištu.

Protekcioniističke mjere mogu biti korisne zaštite domaćeg gospodarstva od nepoštenih praksi stranih konkurenata. Uvoz robe po nižim cijenama ili uz subvencije može negativno utjecati na domaću industriju, što dovodi do gubitka radnih mjesta i slabljenja konkurentne sposobnosti (Bilas i Grgić, 2008.). Kroz primjenu carina, kvota ili drugih restriktivnih mjera, države mogu pružiti potporu domaćim tvrtkama kako bi održale njihovu konkurentnost i osigurale održivost domaćeg gospodarstva.

Protekcioniističke mjere mogu biti korisne za očuvanje strateških industrija koje su od vitalnog interesa za državu. To uključuje industrije poput obrane, energetike ili poljoprivrede, koje su ključne za nacionalnu sigurnost ili samodostatnost. Kroz primjenu tarifa, kvota ili subvencija, države mogu osigurati da ove industrije budu zaštićene od prekomjerne konkurencije i nepravednih trgovinskih praksi (Bilas i Grgić, 2008.)

Protekcioniističke mjere mogu pomoći u rješavanju trgovinske neravnoteže i smanjenju trgovinskog deficita. Kada zemlja ima visoki trgovinski deficit, odnosno uvozi više nego što izvozi, primjena carina ili kvota na određene proizvode može smanjiti uvoz i potaknuti domaću proizvodnju (Bilas i Grgić, 2008.). Ovo može pomoći u smanjenju trgovinskog deficita i stabilizaciji platne bilance.

Konačno, protekcionizam može biti povezan s ciljem zaštite radnih mjesta i socijalnih standarda. Kroz ograničavanje uvoza ili primjenu antidumpinških mjera, države mogu zaštititi radna mjesta od jeftine strane radne snage koja bi mogla dovesti do iskorištavanja ili smanjenja radnih standarda.

4.3 Protekcionizam i liberalizam

Za trgovinski protekcionizmom posežu države u trenutku kada pomisle da će njihova industrija biti oštećena industrijskom konkurencijom. Trgovinski protekcionizam se koristi kao obrambena mjera a najčešće je politički motiviran.

Države se koriste raznim instrumentima kako bi zaštitili svoje trgovine, a jedan od instrumenata svakako su carine i porez na uvoz kojima se podiže cijena uvezene robe, što uvezeni proizvod čini manje privlačan kupcima (Pertot i Sabolović 2004.). Primjer za takve mjere možemo naći u SAD-u i uvozu proizvoda široke potrošnje i nafte.

Drugi instrument zaštite državne trgovine je subvencioniranje domaće industrije poreznim olakšicama ili izravnim plaćanjima (Pertot i Sabolović 2004.). Smatra se kako su takve mjere učinkovitije od carinskih tarifa jer na taj način smanjuju cijenu domaćih proizvoda, što robu čini jeftinijom i na inozemnom tržištu. SAD ali i druge zemlje koje se oslanjaju na izvoz uspješno primjenjuju takvu protekcionističku politiku

Treći način je nametanje kvote na uvezenu robu, što se smatra možda i najučinkovitijim načinom za zaštitu državne proizvodnje (Bilas i Grgić, 2008.), jer stranoj zemlji ne može isporučivati više robe bez obzira koliko nisko se određuje cijena kroz subvencije.

Četvrta vrsta trgovinskog protekcionizma je pokušaj države da smanji njezinu valutnu vrijednost s ciljem jeftinijeg i konkurentnijeg izvoza, no to može dovesti do valutnog rata.

Protekcionizam kao takav privremeno otvara radna mjesta za domaće radnike. Naime država tvrtke osvoji šarmira carinskim tarifama, kvotama i subvencijama zbog kojih se tvrtke odlučuje na zapošljavanje domaćih radnika (Babić i Babić, 2008.).

Dugoročno gledajući protekcionistička politika ne donosi ništa dobro za državu ni industriju, naime nedostatak konkurencije tvrtke zahvaćene protekcionizmom neće potaknuti na efektivnost i inovativnost te će te tvrtku zapravo morati otpusti radnike čiji posao direktno ovisi o izvozu.

Slobodna trgovina podrazumijeva međunarodnu trgovinu bez intervencije državne vlasti, što znači da nema zadržavanja toka dobara i usluga između država.

Svjetska trgovinska organizacija (WTO) potiče i kontrolira sporazume o slobodnoj trgovini i arbitrira u slučaju kršenja tih sporazuma. WTO definira slobodnu trgovinu kao "ravnopravnu tržišnu utakmicu" (WTO, 2023.), što znači, da neograničena razmjena dobara ne mora uvijek biti i "slobodna". Na primjer, ako neka zemlja proizvodi zrakoplove, i ako vlada potiče istraživanje i razvoj u toj grani ili uspostavlja olakšice i limitira nabavku dijelova samo na lokalno tržište, onda to po definiciji WTO-a predstavlja narušavanje slobodne trgovine..

Cijela ideja Europske Unije temelji se na ideji slobodnog tržišta bez protekcionizma kao neželjenog oblik ponašanja koji narušava tržišnu konkurenciju na jedinstvenom tržištu. Protekcionizam se može primijeniti u posebnim slučajevima kao što se poljoprivreda, brodogradnja, promet i sl. Kao odgovor na protekcionizam Europska Unija sklapa sporazume o slobodnoj trgovini sa drugim zemljama kako bi povećala tržište kapitala i ojačala investicije.

5. PROTEKCIONIZAM ZA VRIJEME COVID – 19 PANDEMIJE

Globalno širenje pandemije COVID-19 bilo je brzo i neumoljivo, te je veliki dio svijeta ostavio da dijeli kolektivno iskustvo traume, poremećaja, izolacije i neizvjesnosti. Dok su se vlade trudile obuzdati širenje pandemije COVID-19, njihove su politike imale neposredan utjecaj na granice – i trgovinu.

5.1. Učinci pandemije na protekcionizam

Politike otvorene trgovine, već pod pritiskom na ključnim tržištima prije pandemije, brzo su ustupile mjesto restriktivnim promjenama usmjerenim na zaštitu građana i interesa (Espitiaetal., 2020.). Rezultat su pozivi u mnogim zemljama na povećanu nacionalnu samodostatnost, blizinu opskrbnih lanaca i sve više razgovora o trajnim promjenama radi zaštite od sličnih poremećaja u budućnosti. Sve se čini kako će se nakon pandemije, ekonomski nacionalizam proširiti, sve će se više subvencionirati nacionalne tvrtke što je oblik protekcionizmaPro. Ovisno o trajanju pandemije, vlade će dizajnirati drugačije strategije za spašavanje određenih tvrtki ili strateških sektora, što bi moglo biti protivno propisima Europske unije glede konkurencije.

Godine 2020. prvi šok u opskrbnom lancu došao je zbog strogih karantena u provinciji Hubei. Problem je nastao s brojnim kineskim poluproizvodima čije su zalihe propale, a tisuće tvrtki diljem svijeta morale su obustaviti svoju proizvodnju. Što se tiče trgovine, pandemija je pridonijela oštećenju već bolesnog multilateralnog trgovinskog sustava. WTO-u se otežao posao te je morao nastaviti s pokušajima provedbe i naporima da provede pregovore oko smanjenja globalne carine i ograničenja trgovine (Mansfieldetal., 2022.). Dva su glavna utjecaja krize Covid-19 na međunarodnu trgovinu, ona pojačava prethodno postojeće trendove, uključujući usporavanje rasta opsega međunarodne trgovine te dolazi do porast ekonomske nesigurnosti nakon određene proizvodnje trgovine restriktivne politike i posljedice loših kinesko-američkih

odnosa. Pandemija je, kako je već spomenuto, donijela ozbiljne nove prijetnje međunarodnoj trgovini budući da je svakim danom sve veći izvozni protekcionizam, što predstavlja opasnost od ponovne nacionalizacije.

Trgovački odgovor na iznenadnu egzistencijalnu prijetnju pandemijom COVID-19 imao je nekoliko oblika. To uključuje carine, regulaciju i "nacionalizam cjepiva", gdje su, vlade uspostavile "privremene trgovinske mjere kojima je cilj ograničiti izvoz vitalnih medicinskih potrepština" (Mansfieldetal., 2022.). Ali utjecaj vlasti sezao je dalje od uvoza i izvoza. Pandemija je također poslužila za naglašavanje uočenih ograničenja u globalnom lancu opskrbe i ranjivosti pravodobnih zaliha na događaje crnog labuda. Vlade su počele preuzimati praktičniju ulogu u zaštiti ključnih opskrbnih lanaca.

Pandemija COVID-19 sama po sebi nije uvela protekcionističku eru – zemlje su već počele davati prioritet brizi o svojim interesima prije trenutka socijalnog distanciranja. Kretanje prema trgovinskom protekcionizmu zapravo datira iz globalne financijske krize 2008. godine i odražava niz čimbenika, uključujući sve veće razine ekonomskog nacionalizma (Espitiaetal., 2020.), rastuće razočaranje učincima globalizacije i sve veću ulogu populizma u politici. To sve sugerira da povratak na liberalniju trgovinu možda nije jednostavna perspektiva. Bilo bi pogrešno reći da je pandemija pokrenula ovaj trend i da bi ga kraj pandemije mogao promijeniti.

Kao predvodnica u korištenju protekcionističkih mjera, prije svega, s ciljem okretanja negativne vanjskotrgovinske bilance je SAD. Stručnjaci zaključuju kako se način protekcionizma posljednjih godina bitno promijenio ponajviše zbog propisa Svjetske trgovinske organizacije (Espitiaetal., 2020.). Danas se klasične metode ne primjenjuju toliko jer se članstvom u WTO-u se zemlje obvezuju na određene carinske stope i klasične barijere, no zato zemlje posežu za drugim mjerama, na primjer potpore vlastitim izvoznicima, od klasičnih nagrada pa do državnih jamstava za robu koja se izvozi.

Elms (2020) u intervju za CNBC navodi kako je nezaobilazna činjenica da će vlade pojedinih država zbog posljedica virusa povećati stupanj protekcionizma s ciljem da smanje ekonomsku štetu. Razina protekcionizma tako neće biti vidljiva samo u industriji medicinske opreme već i u mnogim drugima kao što je industrija hrane,

poljoprivrede, prometa i sl. Nakon pandemije države će biti fokusirane na „spašavanje“ svojih industrija za što će se koristiti protekcionističkim metodama.

5.2. Carine u vrijeme pandemije

COVID-19 izazvao je zaraze u svim državama članicama. S obzirom na alarmantno povećavanje broja slučajeva i nedostatak sredstava za suzbijanje pandemije bolesti COVID-19, brojne države članice proglasile su izvanredno stanje. Radi borbe protiv učinaka pandemije bolesti COVID-19, upućeni su zahtjevi za oslobađanje od uvoznih carina i poreza na dodanu vrijednost (PDV) na uvezenu robu (Službeni list EU, 2022.).

Dopušta se uvoz oslobođen uvoznih carina ako je roba namijenjena za:

- besplatnu podjelu osobama pogođenima pandemijom bolesti COVID-19, osobama koje su ugrožene tom pandemijom ili osobama uključenima u borbu protiv nje
- besplatno stavljanje na raspolaganje osobama pogođenima pandemijom bolesti COVID-19, osobama koje su ugrožene tom pandemijom ili osobama uključenima u borbu protiv nje, pri čemu ta roba ostaje u vlasništvu tijela i organizacija
- borbu protiv pandemije ukoliko roba ispunjava zahtjeve iz članaka 75., 78., 79. i 80. Uredbe (EZ) br. 1186/2009 i članaka 52., 55., 56. i 57. Direktive 2009/132/EZ;
- robu koju uvoze, ili se ona uvozi u njihovo ime, za puštanje u slobodni promet, državne organizacije, uključujući državna tijela, javna tijela i ostala javnopravna tijela, ili organizacije koje su odobrila nadležna tijela u državama članicama (Službeni list EU, 2022.).

Tijekom COVID-19 pandemije, neke zemlje Europe su primijenile protekcionističke mjere kako bi zaštitile svoje gospodarstvo i industriju. Navedene mjere uključuju sljedeće (WTO, 2023.):

- Restrikcije izvoza medicinske opreme: Zemlje poput Francuske, Njemačke i Italije primijenile su privremene restrikcije na izvoz medicinske opreme kako bi osigurale dostatne zalihe za svoje potrebe. To je uključivalo respiratore, zaštitnu opremu, medicinske maske i testove COVID-19. Cilj je bio osigurati da zemlje imaju dovoljno opreme za suočavanje s krizom unutar njihovih granica.

- Potpora domaćoj proizvodnji zaštitne opreme: Mnoge europske zemlje poticale su domaću proizvodnju zaštitne opreme kako bi smanjile ovisnost o uvozu. Ovo je uključivalo financijske poticaje, subvencije ili poticajne programe za tvrtke koje su preusmjerile proizvodne kapacitete na proizvodnju zaštitne opreme. Cilj je bio osigurati domaću opskrbu i smanjiti izloženost poremećajima u međunarodnom lancu opskrbe.
- Povećanje carinskih tarifa: Neki europski lideri, poput francuskog predsjednika Emmanuela Macrona, izrazili su podršku povećanju carinskih tarifa za određene industrije kako bi se zaštitile domaće tvrtke i radna mjesta. Ideja je bila smanjiti uvoz jeftinih proizvoda iz drugih zemalja koji bi mogli negativno utjecati na domaću industriju u uvjetima ekonomske krize.
- Potpora nacionalnoj avioindustriji: Mnoge europske zemlje su intervenirale kako bi spasile nacionalne aviokompanije koje su bile teško pogođene padom putovanja. To je uključivalo financijske injekcije, državne subvencije i mjere za očuvanje radnih mjesta. Cilj je bio osigurati preživljavanje domaćih aviokompanija i spriječiti propadanje ključnih igrača u sektoru.
- Potpora sektoru turizma: S obzirom na značajan pad turističkih aktivnosti, neke europske zemlje su pružile potporu sektoru turizma kroz subvencije, financijske poticaje, porezne olakšice i poticaje za putovanja domaćih turista. Cilj je bio pomoći turističkom sektoru da preživi krizu, očuva radna mjesta i potakne domaću proizvodnju.

EU nastoji riješiti pravne poslove koje stoje na putu u poslovanju s drugim zemljama. Ovisno o sporazumu, takvi poslovi mogu dovesti do niza obveza u ime zainteresiranih strana, na primjer: uklanjanje ili smanjenje carina (poreza) na robu, ukidanje svih ograničenja (kvota) na količine robe koja se mogu izvoziti, omogućiti poduzećima pružanje usluga i ponude za javne ugovore, smanjenje birokracije koja otežava izvoz poduzeća. Europska komisija pregovara o vanjskoj trgovini izravno s drugim zemljama ili kroz članstvo EU u svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO) (Eurostat, 2017.).

Pandemija COVID-19 imala je razorne zdravstvene i ekonomske posljedice, s neviđenim poremećajem u životima ljudi, globalnom gospodarstvu i svjetskoj trgovini. Jedno od najučinkovitijih načina rješavanja ove krize je pravodobno, točno informiranje. Informirana javnost bolje je pozicionirana za donošenje razumnih odluka,

uključujući pitanja vezana uz trgovinu. Uslijed pandemije došlo je do smanjenja svjetskog uvoza za 5% tijekom pandemije te izvoza za 6% (World Bank, 2023.).

Tablica 4. Restriktivne mjere na hranu i medicinske proizvode od veljače do listopada 2020. godine

	HRANA	HRANA	MEDICINSKI PROIZVODI	MEDICINSKI PROIZVODI
	Ograničenja izvoza	Olakšavanje uvoza	Ograničenje izvoz	Olakšavanje uvoza
Veljača	14	6	13	6
Ožujak	17	8	24	49
Travanj	47	33	141	120
Svibanj	59	32	170	126
Lipanj	68	30	177	112
Srpanj	66	26	172	109
Kolovoz	70	28	180	112
Rujan	80	34	183	114
Listopad	75	33	149	107

Izvor: NCBI, dostupno na:

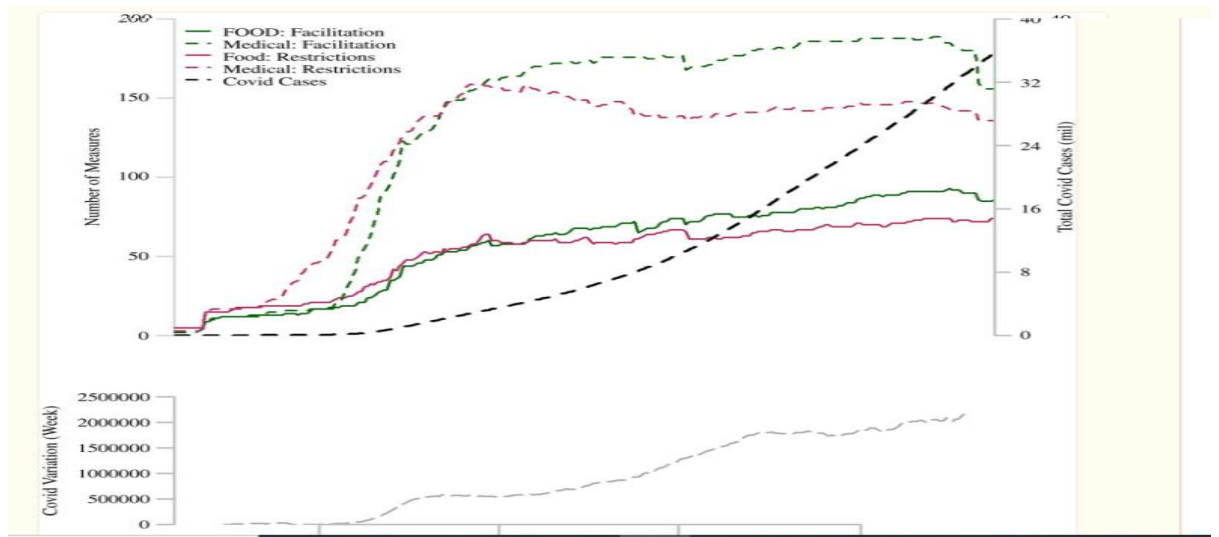
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8013749/>, pogledano

14.09.2023.

Tablica 4. prikazuje razvoj restriktivnih mjera tijekom pandemije tj. tijekom 2020. Godine. Osim medicinske robe u ožujku 2020., mjere za olakšavanje uvoza nadmašuju izvozna ograničenja. Općenito, olakšavanje uvoza pomalo dominira odgovorima trgovinske politike u svakom mjesecu nakon veljače 2020., i za prehrambene i za medicinske proizvode. Mjere ograničavanja izvoza dosežu vrhunac u travnju/svibnju 2020., ali ukupni broj mjera ne varira značajno tijekom tog razdoblja.

Na Grafu 1. prikazane su promjene trgovinskih politika uočene tijekom prvih devet mjeseci pandemije COVID-19. Pri čemu se vidi veliki skok u aktivizmu trgovinske politike koji počinje u veljači i ubrzava se u ožujku, s početnim povećanjem koje se događa u tandemu s porastom broja slučajeva COVID-19. (NCBI, 2023.)

Graf 1. Promjene trgovinskih politika tijekom pandemije

Izvor: NCBI, dostupno na:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8013749/>, pogledano

14.09.2023.

Prema podacima NCBI (2023.) možemo zaključiti kako postoji izraženiji porast u broju mjera koje se odnose na medicinske proizvode/osobnu zaštitnu opremu nego u mjerama usmjerenim na prehrambene proizvode, a za oba sektora primjećujemo veći broj mjera liberalizacije i olakšavanja nego trgovinskih ograničenja. Potonji obrazac je jači nakon svibnja 2020., što se odražava u postupnom padu ukupnog broja mjera kontrole izvoza medicinskih proizvoda. Počevši od kolovoza do rujna također vidimo pad u broju mjera za olakšavanje uvoza, što odražava djelomično ukidanje smanjenja uvoznih prepreka (carina, poreza) za medicinsku robu. Broj mjera koje utječu na trgovinu hranom stalno raste tijekom cijelog razdoblja, a mjere za olakšavanje trgovine pokazuju samo blagi pad krajem rujna/početkom listopada. (NCBI, 2023.)

Protekcioniističke mjere koje su poduzele pojedine zemlje u cilju zaštite trgovinske politike prikazane su u tablici 5.

Tablica 5. Protekcioniističke mjere odabranih zemalja u pandemiji

Zemlja	Protekcioniistička mjera
Argentina	Određeni proizvodi (npr. medicinska oprema i osobna zaštitna oprema) eliminirani su s popisa za koji su potrebni licencirani zahtjevi
Australija	Daljnje proširenje mjera privremene carinske koncesije za olakšavanje uvoza određene robe (maske za lice, rukavice, ogrtači/odjeća, preparati za dezinfekciju (isključujući sredstva za dezinfekciju ruku), sapuni, setovi za testiranje na COVID-19 i reagensi te mediji za prijenos virusa) potrebnih za upravljati krizom izazvanom pandemijom COVID-19.
Belgija	Ograničenje prodaje medicinskih proizvoda i osobne zaštitne opreme
Brazil	Ukidanje zabrana i određenih zahtjeva u postupku izdavanja dozvola za uvoz rabljene robe u vezi s radnjama u sklopu izvanrednog stanja u javnom zdravstvu od nacionalne važnosti, zbog pandemije COVID-19
Kanada	Kanada se odriče carina i poreza na promet za svu robu uvezenu od strane ili u ime agencija za javno zdravstvo, bolnica i mjesta za testiranje te organizacija za prvi odgovor (npr. policija, vatrogasci i lokalne skupine civilne zaštite, uključujući medicinske timove za odgovor).
Kina	Ukupno 9 mjera olakšavanja u vezi s 3 kategorije poljoprivrednog administrativnog odobrenja (obnova dozvole, pojednostavljenje postupka odobrenja i optimizacija postupka odobrenja)
Europska unija	Izmjena Direktive 2006/112/EZ u vezi s privremenim mjerama u vezi s porezom na dodanu vrijednost primjenjivim na cjepiva protiv COVID-19 i invitro dijagnostičke medicinske proizvode

	<p>kao odgovor na pandemiju COVID-19. Države članice mogu poduzeti jednu od sljedećih mjera: (i) primijeniti sniženu stopu na opskrbu invitro dijagnostičkim medicinskim uređajima za COVID-19 i usluge usko povezane s tim uređajima; (ii) odobriti izuzeće s mogućnošću odbitka PDV-a plaćenog u prethodnoj fazi u vezi s isporukom invitro dijagnostičkih medicinskih uređaja za COVID-19 i usluga usko povezanih s tim uređajima. Države članice mogu odobriti izuzeće s mogućnošću odbitka PDV-a plaćenog u prethodnoj fazi u odnosu na isporuku cjepiva protiv COVID-19 i usluga usko povezanih s tim cjepivima. Samo cjepiva protiv COVID-19 odobrena od strane Komisije ili država članica ispunjavaju uvjete za izuzeće</p>
--	--

Izvor: izrada autorice prema WTO (2023): COVID-19: Measures affecting trade in goods, dostupno na https://www.wto.org/english/tratop_e/covid19_e/trade_related_goods_measure_e.htm, pristupljeno 10.06.2023.

S obzirom na veliku potražnju za medicinskom opremom kao što su respiratori, zaštitna odijela, maske i testovi COVID-19, mnoge zemlje su nametnule ograničenja na izvoz ovih proizvoda. Ovo je rezultiralo povećanjem protekcionističkih mjera kako bi se osigurala dostupnost medicinske opreme unutar njihovih granica.

Neke zemlje su povećale carinske tarife na određene proizvode kako bi zaštitile domaću industriju od uvoza i potaknule lokalnu proizvodnju. Ovo je donekle posljedica poremećaja u međunarodnom lancu opskrbe i poteškoća u uvozu određenih roba.

Tablica 6. Carine na uvoz poljoprivrednih proizvoda u 2020. godini prema kontinentima

Kontinent/zemlja	Uvoz (mlrd \$)	Carine 2019. (%)	Carine 2020. (%)

Sjeverna Afrika	403	16	13
Europska unija	71	7	4
UK	31	16	12
SAD	15	4	2
Indija	175	3	1

Izvor: Obrada autorice prema WTO (2022): Tariffs profile, dostupno na https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/daily_update_e/tariff_profiles/sz_e.pdf, pristupljeno 07.07.2023.

Iz tablice 6. je razvidno kako su diljem svijeta, prema odabranim kontinentima, carine na uvoz poljoprivrednih proizvoda 2020. godine bile niže u odnosu na 2019. godinu za sve promatrane regije svijeta. Primjena ovakvih carina je gotovo prepolovljena za sve svjetske trgovinske regije s namjerom poticanja uvoza poljoprivrednih proizvoda te ravnomjerne distribucije istih na globalnoj razini s obzirom na globalne negativne efekte koje je donijela pandemija u kontekstu distribucije poljoprivrednih proizvoda, ali i osiguranja posjedovanja prehrambenih proizvoda za sve svjetske regije.

Pandemija je potaknula mnoge zemlje da potiču domaću proizvodnju kako bi smanjile ovisnost o uvozu i osigurale stabilnost opskrbe ključnim proizvodima (Jošić i Žmuk, 2021.). To se posebno odnosi na proizvode koji su se pokazali ključnim tijekom pandemije, poput medicinske opreme, hrane i farmaceutskih proizvoda.

Pandemija je istaknula važnost osiguranja nacionalne sigurnosti, uključujući sigurnost opskrbe osnovnim potrebama i ključnim industrijskim sektorima. Mnoge zemlje su stoga primijenile protekcionističke mjere kako bi zaštitile vitalne sektore i osigurale neovisnost u proizvodnji ključnih roba.

Pandemija je izazvala ekonomsku recesiju i gubitak radnih mjesta u mnogim zemljama. Kako bi podržale svoje gospodarstvo i pokušale održati radna mjesta, neke zemlje su primijenile protekcionističke mjere kako bi ograničile uvoz i potaknule potražnju za domaćim proizvodima. Važno je napomenuti da su protekcionističke mjere tijekom pandemije često bile privremene i usmjerene na hitne situacije. Ipak, ovi

učinci mogu imati dugoročne posljedice na međunarodnu trgovinu i otvorenost tržišta u budućnosti.

Pandemija COVID-19 pokazala je važnost revidirane Kyoto konvencije Svjetske carinske organizacije (RKC) i Sporazuma o olakšavanju trgovine Svjetske trgovinske organizacije (TFA), uključujući glavne koncepte podržane ovim instrumentima: potpuno digitalni proces carinjenja i učinkovito upravljanje rizikom.

Provedba modernih carinskih procesa temeljenih na riziku koji balansiraju potrebu za usklađenošću s olakšavanjem trgovine pomoći će osigurati da osnovna roba stigne na svoje odredište na vrijeme, usklađenost se održava, a daljinsko i digitalno upravljanje postupkom carinjenja omogućuje zdravlje carinskih službenika i uvoznika/ izvoznike treba zaštititi.

Ako se globalno gospodarstvo želi oporaviti što je brže moguće, ključno je da zemlje provedu i RKC i TFA kako bi ponudile jasnu osnovu za carinu da odigra svoju ulogu. Štoviše, ako sve zemlje sada djeluju i proguraju čak i najosnovnije preporuke RKC-a i TFA-a, imati će koristi od nužne promjene u opskrbnim lancima koja će uslijediti nakon pandemije COVID-19.

Kaznama i naplatama treba upravljati proporcionalno tijekom tog vremena i treba ih usmjeriti na one koji namjerno ne poštuju obveze, za razliku od onih koji ne poštuju rokove za prijave zbog kašnjenja izravno povezanih s pandemijom COVID-19.

Konačno, standardi moraju biti jasno definirani s postupnim razdobljem provedbe za sva izvozna/uvozna ograničenja. Obuka također mora biti usklađena s provedbom kako bi se osiguralo da se carinski službenici ne dovedu u poziciju u kojoj pokušavaju nametnuti nešto bez jasnog razumijevanja što treba učiniti.

Iz perspektive privatnog sektora, carinske uprave trebaju objaviti dobro definirane i pojednostavljene smjernice u pogledu zahtjeva i minimizirati teret troškova inspekcija za odobrenje izvoza.

5.3. Posljedice pandemije na trgovinsku politiku Hrvatske

Kao posljedica pandemije javlja se smanjenje gospodarske aktivnosti koje je dovelo pada ukupnog izvoza proizvoda i usluga što dovodi do pada realnog BDP-a. Zatvaranje granica obustavilo je putovanja kao i pružanje turističkih usluga što je direktno povezano i sa padom u trgovini. Iz prvih rezultata o robnoj razmjeni u prvih šest mjeseci, ali i podataka o kretanju BDP-a, vidljivo je da je u tom razdoblju došlo do osjetnog smanjivanja vrijednosti robnog izvoza i uvoza Hrvatske. Takva kretanja bila su rezultat negativnog utjecaja pandemije izazvane širenjem koronavirusa, odnosno globalno otežanog protoka roba te smanjene inozemne i domaće potražnje.

Pandemija je dovela do globalnih poremećaja u lancu opskrbe i smanjenja globalne potražnje, što je rezultiralo padom izvoza i uvoza Hrvatske. Ograničenja putovanja, zatvaranje granica i smanjena potrošnja utjecali su na trgovinu robom i uslugama (Roška et al., 2021.). Kao i druge zemlje, Hrvatska je morala osigurati adekvatnu opskrbu medicinskom opremom za suočavanje s pandemijom. To je dovelo do primjene privremenih restrikcija izvoza medicinskih proizvoda i zaštitne opreme kako bi se osigurala dostupnost i stabilnost zaliha.

Ministarstvo financija i carinska uprava Republike Hrvatske izdali su privremene mjere vezane za uvoz i izvoz robe na teritoriju RH:

1. Privremeno uvođenje obračunskog PDV-a pri uvozu:

Za uvoz dobara obavljen do isteka roka od tri mjeseca nakon stupanja na snagu članka 107.a Općeg poreznog zakona (tj. do 20. lipnja 2020.) uvedena je mogućnost plaćanja PDV-a pri uvozu iskazivanjem kroz obveze u prijavi PDV-a. Mogućnost plaćanja uvoznog PDV-a iskazivanjem obveze u prijavi poreza na dodanu vrijednost mogu koristiti uvoznici/porezni obveznici koji su upisani u registar obveznika PDV-a prema posebnom propisu i iskazuju taj porez kao obvezu u prijavi PDV-a, te koji odgovarajućim ispunjavanjem uvozne carinske deklaracije zatraže ovu pogodnost. Osim što će pozitivno utjecati na likvidnost gospodarstva, ova mjera će pozitivno utjecati i na rasterećenje garancija koje se koriste u postupku puštanja u slobodan promet zbog činjenice da se pri korištenju obračunskog PDV-a pri uvozu utvrđeni iznos duga po osnovi PDV-a ne zadužuje na referentni iznos položene garancije (Ministarstvo financija, 2021.).

2. Ograničenje izvoza vezano uz Covid-19

Zbog pojave pandemije je znatno porasla potreba za osobnom zaštitnom opremom. S obzirom na bit te opreme i hitnost okolnosti ta je oprema osnovni proizvod jer je nužna za sprečavanje daljnjeg širenja bolesti i zaštitu zdravlja medicinskog osoblja koje liječi zaražene pacijente. Izvoz određenih količina tih proizvoda može se odobriti u posebnim okolnostima, kao pomoć trećim zemljama, ovisno o potrebama država članica. Uredba je stupila na snagu 26. travnja 2020. i primjenjuje se na razdoblje od trideset dana. Ova je Uredba u cijelosti obvezujuća i izravno se primjenjuje u svim državama članicama. Za izvoz iz Unije osobne zaštitne opreme, neovisno o tome potječe li iz Unije, nužno je odobrenje za izvoz u skladu s propisanim obrascem. Odobrenje izdaje Ministarstvo vanjskih i europskih poslova (Gospodarska diplomacija, 2021.).

Hrvatska je tijekom pandemije naglasila važnost poticanja domaće proizvodnje kako bi se smanjila ovisnost o uvozu. To je uključivalo poticanje proizvodnje hrane, medicinskih proizvoda i drugih esencijalnih roba. Vlada je pružila potporu domaćim tvrtkama kroz subvencije, kredite i druge oblike poticaja kako bi potaknula rast domaće industrije (Roška et al., 2021.).

Tijekom pandemije COVID-19, Vlada Republike Hrvatske donijela je niz mjera i potpora kako bi podržala izvozno usmjerene tvrtke i ublažila negativne posljedice pandemije na gospodarstvo.

Ključne mjere i potpore koje je Vlada RH uvela u vrijeme pandemije kako bi podržala izvoz su (Ministarstvo financija, 2021.):

- Potpora za očuvanje radnih mjesta: Vlada RH je uvela mjere za očuvanje radnih mjesta, uključujući subvencioniranje dijela plaća radnika putem programa kao što su "Potpora za očuvanje radnih mjesta u djelatnostima pogođenima koronavirusom" i "Potpora za očuvanje radnih mjesta u sektorima turizma i povezanim djelatnostima".
- Potpora za likvidnost i financiranje: Vlada RH je osigurala različite oblike potpora za likvidnost i financiranje tvrtki, uključujući subvencioniranje kamata

na kredite, osiguravanje povoljnih kreditnih linija i jamstava te potporu za ulaganja u izvozno orijentirane projekte.

- Pomoć za izvozna tržišta: Vlada RH je pružila potporu tvrtkama koje izvoze, uključujući financijsku pomoć za sudjelovanje na međunarodnim sajmovima, subvencije za nastup na virtualnim sajmovima, potpore za promociju izvoznih proizvoda te pomoć pri pronalaženju novih izvoznih tržišta.
- Potpora za digitalizaciju i inovacije: Vlada RH je poticala digitalizaciju i inovacije u poslovanju, uključujući financijsku pomoć za digitalnu transformaciju poslovnih procesa, implementaciju novih tehnologija i razvoj inovativnih proizvoda i usluga.

Pandemija je ubrzala proces digitalizacije u mnogim sektorima, uključujući trgovinu. Hrvatska je promovirala elektroničku trgovinu i online platforme kako bi podržala poslovanje tijekom ograničenja i potaknula rast digitalne ekonomije.

Turizam je jedan od najvažnijih sektora hrvatskog gospodarstva, ali je bio snažno pogođen pandemijom. Vlada je implementirala različite mjere kako bi pružila potporu turističkom sektoru, uključujući financijske injekcije (Jošić i Žmuk, 2021.), subvencije i poticaje za domaće turiste kako bi očuvala radna mjesta i ublažila negativne ekonomske učinke.

Pandemija je izazvala promjene u globalnom trgovinskom okruženju. Hrvatska se prilagođavala tim promjenama i preispitivala svoje međunarodne trgovinske sporazume i partnerstva kako bi se prilagodila novoj situaciji i osigurala bolji položaj u međunarodnoj trgovini.

5.4. Protekcionizam i utjecaj na uvoz i izvoz za vrijeme pandemije

Protekcionizam je učinio svijet manje otpornim, nejednakim i sklonijim sukobima. Pandemija COVID-19 navela je mnoge zemlje da privremeno ograniče izvoz lijekova, a neke su zaustavile isporuke pšenice i druge hrane jer su cijene skočile nakon ruske invazije na Ukrajinu. Mnoge vlade još uvijek agresivno teže ekonomskoj integraciji, na primjer putem dogovora koji stručnjacima olakšavaju rad u stranim zemljama ili koji olakšavaju protok robe široke potrošnje kroz zajedničke sigurnosne standarde.

Trgovina može, naravno, s odgodom reagirati na promjene u političkom okruženju. I sama politika može odgoditi promjene u javnom raspoloženju. Izrazi kao što su "nacionalna sigurnost" i "reshoring" češće se pojavljuju u novinskim člancima i znanstvenim radovima. Možda najviše govore nedavne ankete ekonomista Booth School of Business Sveučilišta u Chicagu. U ožujku 2018. 100 posto ispitanih bilo je protiv početnih američkih carina. Ipak, u siječnju 2022. ispitanici su bili skeptični prema globalnim opskrbnim lancima: samo 2 od 44 ekonomista nisu se složila s izjavom da je oslanjanje na inozemne inpute učinilo američke industrije ranjivima na poremećaje. (International Monetary Fund, 2023.).

Druga faza pokreta deglobalizacije započela je pozivima na otpornost na početku pandemije 2020. No što je otpornost? Ne postoji jasno mjerilo. Definiranje i mjerenje otpornosti ovisi o prirodi šoka. Na primjer, COVID je bio i šok u opskrbi – s ključnim međunarodnim dobavljačima koji su se suočavali s blokadama u različito vrijeme, usporavajući isporuke – i šok u potražnji, jer je potražnja za medicinskom robom i trajnom robom poput automobila i kuća za odmor brzo rasla.

Tijekom COVID-a, kratkoročna kašnjenja u isporuci i nestašice zbog poremećaja međunarodne trgovine naširoko su opisivani kao kriza. No veći dio toga bio je pretjeran, a tržišta su se zapravo pokazala iznimno otpornima (Goldberg i Reed, 2023). SAD, na primjer, uvozi medicinsku robu i potrepštine iz različitih skupina zemalja. Jedina iznimka su maske za lice, ali 2020. godine pošiljke maski za lice iz Kine stigle su u roku od nekoliko mjeseci, a to je značilo da su nestašice potpuno ublažene.

Takvi primjeri pokazuju da je međunarodna trgovina povećala otpornost. Na isti način, SAD je zapravo sačuvao trgovinske odnose; uvoznici su redovitije trgovali s inozemnim partnerima i tražili nove dobavljače, iako je ukupni obujam trgovine smanjen. Drugi dokumenti pokazuju, na temelju simulacija kvantitativnih modela, da međunarodna trgovina čini gospodarstva raznolikijima i stoga otpornijima (Bonadio i suradnici, 2021). Intuicija je da su šokovi u ponudi manje povezani među gospodarstvima nego unutar njih i da pristup većem broju dobavljača olakšava odgovor na šokove specifične za zemlju.

Općenito, argumenti protiv trgovine koji naglašavaju krhkost opskrbnih lanaca nisu u skladu s dokazima. Ti su argumenti korišteni da se potakne protekcionistički

osjećaj koji je nastao u prvoj fazi, ali u konačnici početni učinci nisu bili dugotrajni. Trgovina je brzo rasla 2021. kada je svijet preokrenuo korak u upravljanju pandemijom.

Malo je vjerojatno da će ograničavanje globalne trgovine dovesti do otpornosti. Kao što smo ranije tvrdili, otpornost se ne može procijeniti bez pozivanja na specifične šokove. Trgovina isključivo s "prijateljskim" zemljama može značiti veću otpornost na geopolitičke rizike, barem u kratkom roku, ali sam koncept prijateljstva podložan je stalnim promjenama. Međutim, to može dovesti do manje otpornosti na druge vrste šokova, kao što je nedavni zdravstveni šok.

Unutar zemalja nejednakost bi se mogla povećati. Veće trgovinske barijere dovode do viših cijena, što znači niže realne plaće. Globalizacija je možda doprinijela većoj prostornoj nejednakosti, ali protekcionizam nije lijek: vjerojatno će pogoršati problem. U svim zemljama postoji rizik od povećanja globalne nejednakosti. Geoekonomska fragmentacija mogla bi dovesti do veće trgovine između gospodarstava s visokim dohotkom koja su "prijatelji". Sve veći naglasak na okolišnim i radnim standardima u trgovinskim sporazumima povećao bi ulazne prepreke za vrlo siromašne zemlje kojima je teško ispuniti te zahtjeve. Bez pristupa unosnim stranim tržištima, nema jasnog puta za smanjenje siromaštva i razvoj u takvim gospodarstvima (Goldberg i Reed 2022).

Zbog brzog širenja COVID-19 diljem svijeta, zemlje diljem svijeta moraju poduzeti mjere zaštite trgovine (Xuefeng i suradnici, 2021), međunarodni sustav slobodne trgovine sve je osjetljiviji, a nove trgovinske prepreke postupno se stvaraju.

Uzimajući Kinu kao primjer, u vanjskoj trgovini statistika Glavne carinske uprave pokazuje da su većina poduzeća sa stvarnim rezultatima uvoza i izvoza u 2019. privatna poduzeća, a brojka doseže 406 000. Osim toga, među izvozno orijentiranim poduzećima u Kini, mala, srednja i mikro poduzeća doprinose s oko 60% ukupnog nacionalnog uvoza i izvoza (Zhang, 2020.).

Dodatak takve ulazne karantenske naknade od strane stranih vlada je ozbiljan udarac za mnoga izvozno orijentirana poduzeća koja se trenutno suočavaju s poteškoćama u Kini. Stoga izvozno orijentirana poduzeća ne smiju slijepo širiti svoju proizvodnju zbog niza povoljnih politika koje je uvela država. Svako poduzeće treba

razumno prilagoditi svoju proizvodnju i postaviti optimalnu proizvodnu odluku prema situaciji na međunarodnom tržištu.

COVID-19 karakterizira visok rizik, iznenadnost i brzo širenje te je tipična globalna hitna situacija za javno zdravlje. Dobro je poznato da iznenadni veliki javnozdravstveni događaji obično utječu na normalno funkcioniranje političkih, ekonomskih i društvenih aktivnosti, a neki znanstvenici provode istraživanja o iznenadnim javnozdravstvenim događajima u kontekstu upravljanja društvenim izvanrednim situacijama (Xi i Zang, 2020). Brojni znanstvenici tvrde da je ovaj COVID-19 stvorio potencijalne trgovinske prepreke i negativno utjecao na izvoz. Nadalje, istaknuli su je da je više od 18 milijuna malih i srednjih poduzeća u Kini ozbiljno pogođeno pandemijom, od kojih većina ima izvozno usmjerena poduzeća.

Baldwin i Di Mauro, (2020) tvrde da će ova pandemija COVID-19 imati ozbiljniji utjecaj na gospodarstvo i okoliš od bilo koje druge pandemije od Drugog svjetskog rata, sa zatvaranjem granica i zatvaranjem tvornica, što će uzrokovati značajan pad izvoza odgovarajućih industrija u zemljama u kojima nastupila pandemija. U međuvremenu, neki su znanstvenici predložili političke preporuke za vladu kako bi odgovorila na velike javnozdravstvene događaje kao što je pandemija iz perspektive održavanja vanjske trgovine.

Suočene s pandemijom, zemlje izvoznice prvo moraju kontrolirati širenje pandemije kako bi smanjile troškove svojih poduzeća. Metoda oslobađanja od poreza ili snižavanje stope izvoznog poreza poželjna je fiskalna politika koja sprječava poduzeća da prekinu svoje kapitalne lance i pomaže im da lakše prebrode teška vremena. Kontrola širenja pandemije i subvencioniranje poduzeća učinkovita su sredstva za obnovu gospodarstva zemalja izvoznica. No, ne treba zanemariti da zemlje izvoznice svim silama pokušavaju subvencionirati izvozna poduzeća, što će dovesti do nelojalne trgovinske konkurencije na tržištima zemalja uvoznica, odnosno nisko cjenovne konkurencije proizvoda, što smanjuje profite poduzeća u zemljama izvoznicama. te smanjuje profite poduzeća u zemljama uvoznicama, što ne pogoduje održivom razvoju gospodarstva i trgovine.

Razumno povećanje uvoznih pristojbi koje nameću zemlje uvoznice pogoduje jačanju tržišne konkurentnosti njihovih poduzeća. Međutim, kada zemlja uvoznica nametne veće pristojbe za uvoznu inspekciju i karantenu, to ne samo da ozbiljno

potkopava socijalnu dobrobit zemlje izvoznice, stvarajući mogućnost trvenja između dviju zemalja i promičući povećanje cijena proizvoda na domaćem tržištu.

Smanjuje se potrošački višak, što kontraproduktivno smanjuje društveno blagostanje zemlje i ne pogoduje modernizaciji i industrijskom restrukturiranju samih domaćih poduzeća. Stoga bi zemlja uvoznica trebala nametnuti niže pristojbe za uvoznu karantenu kako bi promicala svoju socijalnu dobrobit i profit poduzeća. Zemlje uvoznice trebale bi poduzeti druge pozitivne trgovinske mjere, a zemlje izvoznice trebale bi u potpunosti surađivati kako bi postigle dobitnu situaciju.

Kada dođe do pandemije, sve bi zemlje trebale napustiti trgovinsku zaštitu, eliminirati trgovinske prepreke, deblokirati trgovinske kanale, razumno izgraditi stabilne lance opskrbe i industrijske lance te se posvetiti razvoju ravnopravnog, uravnoteženog, obostrano korisnog trgovinskog partnerstva u kojem svi pobjeđuju. I zemlje izvoznice i zemlje uvoznice moraju uspostaviti subvencije i uvozne karantenske poreze koji su u skladu s njihovim nacionalnim uvjetima.

S jedne strane mogu promicati zdravu konkurenciju na potrošačkom tržištu, a druge strane moraju zajednički odgovoriti na negativan utjecaj pandemije na gospodarstva obiju zemalja. Dvije zemlje trebale bi aktivno provoditi dubinske diplomatske konzultacije o utjecaju pandemije, promicati potpisivanje bilateralnih dokumenata o graničnoj zdravstvenoj i karantenskoj suradnji te izbjegavati pogoršanje trgovinskih odnosa i eskalaciju trgovinskih trvenja uzrokovanih pandemijom.

Sve zemlje trebale bi se fokusirati na dugoročnu trgovinsku suradnju, pridržavati se duboko isprepletenog modela obostrano korisne suradnje, jasno izraziti svoj stav i stav o zajedničkom radu na prevladavanju pandemije te se odlučno suprotstaviti jednostranoj zaštiti trgovine.

6. ZAKLJUČAK

Trgovinska politika jedan je od najbitnijih elemenata gospodarske politike i snažno utječe na rast gospodarstva. Država kao nositelj vanjskotrgovinske politike ima velik utjecaj na svjetske trgovinske trendove pri čemu se služi raznim vanjskotrgovinskim instrumentima, od kojih su najznačajnije carine, međutim postoje i razni necarinski instrumenti. Nerijetko, kada svijet pogode krize, poput pandemije Covid-19 države posežu za protekcionističkim mjerama kako bi zaštitile nacionalne interese.

Danas u svijetu postoje međunarodni trgovački sporazumi koji su zaduženi za organizaciju pravila rada na međunarodnom tržištu pri čemu nastoje osigurati svima jednake uvjete, a da pri tome ne naštete poslovnim subjektima koji su slabije razvijeni ili su ključni za funkcioniranje određene zemlje. Činjenica je kako nepoštivanje trgovačkih sporazuma podrazumijeva sankcije međunarodne zajednice.

Tematika protekcionizma ponovno je u svijetu postala aktualna zbog pandemije izazvane Covid-19 virusom. Razina protekcionizma nije bila vidljiva samo u industriji medicinske opreme već i u mnogim drugima kao što je industrija hrane, poljoprivrede, prometa i sl. Nakon pandemije države će biti fokusirane na „spašavanje“ svojih industrija za što će se koristiti protekcionističkim metodama.

COVID-19 pandemija imala je značajan utjecaj na trgovinsku politiku mnogih zemalja Europe, što je rezultiralo povećanim korištenjem protekcionističkih mjera. Ograničenja uvoza medicinske opreme, povećanje carinskih tarifa, potpora domaćoj proizvodnji i potpora ključnim sektorima poput turizma i avioindustrije samo su neki od primjera takvih mjera.

Važno je napomenuti da su ove mjere uglavnom bile privremene i usmjerene na hitne situacije zaštite javnog zdravlja, osiguravanje ključnih roba i podršku gospodarstvu u teškim vremenima. Međutim, njihov utjecaj na međunarodnu trgovinu može biti dugoročan. Protekcionizam može dovesti do smanjenja globalne trgovine, usporavanja ekonomskog oporavka i narušavanja međunarodnih trgovinskih odnosa.

Stoga je važno pronaći ravnotežu između zaštite domaćih interesa i održavanja otvorenosti tržišta i suradnje među zemljama. Suradnja na globalnoj razini, kao i

ulaganje u jačanje međunarodnih institucija i pravila trgovine, mogu biti ključni za prevladavanje protekcionističkih trendova i održavanje snažnog i održivog svjetskog trgovinskog sustava.

LITERATURA

Knjige:

1. Babić, M., Babić, A. (2008): Međunarodna ekonomija, Mate, Zagreb.
2. Fry, L. F., Stoner, R. C., Hattwick E. R. (1998): Business - An Integrative Framework, Irwin /McGraw-Hill, Boston
3. Grgić M., Bilas V. (2008): Međunarodna Ekonomija", Lares plus d.o.o. za poslovne usluge
4. Kersan-Škabić I. (2012): Ekonomija Europske unije, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za ekonomiju i turizam „Dr. Mijo Mirković“.
5. Knego, N., Renko, S., Knežević, B. (ur.). (2012): Mijo Mirković: TRGOVINA I UNUTRAŠNJA TRGOVINSKA POLITIKA - Pretisak s komentarima, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu: Ekonomski fakultet
6. Mansfield, E., Solodoch, O. (2022): Pandemic Protectionism: COVID-19 and the Rise of Public Opposition to Trade, Routledge.
7. Pertot, V., Sabolović D. (2004): Međunarodna trgovinska politika, Narodne Novine, Zagreb,
8. Porter, M. (2008). Konkurentna sposobnost, Masmedia, Zagreb

Članci:

1. Aćimović, M. (1994): Oblici protekcijonizma u međunarodnoj razmjeni, *Tourism and Hospitality Management*, Vol.1, No. 1, str. 9-21
2. Bonadio, B., Zhen H., Levchenko, A., Pandalai-Nayar, N. (2021). Global Supply Chains in the Pandemic. *Journal of International Economics* 133,
3. Čavrak, V. (2020.) Makroekonomija krize COVID19 i kako pristupiti njenom rješavanju, Sveučilište u Zagrebu, znanstveni članak,
4. Espitia, A., Rocha, N., Ruta, M. (2020): COVID-19 and Food Protectionism: The Impact of the Pandemic and Export Restrictions on World Food Markets. Policy Research Working Paper; No. 9253., World Bank, Washington
5. Frent – Sunko, Z., Pilipović, O., Rančić, N. (2010): Neke osobitosti evolucije ekonomske politike protekcijonizma od antike do postmoderne, Zagreb, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu Vol. 60, No. 5, str. 1060 - 1073
6. Goldberg, Pinelopi K., Tristan R. (2022). Demand-Side Constraints in Development: The Role of Market Size, Trade, and (In)Equality. Yale University Working Paper, New Haven,
7. Finance and Development, June 2023: Growing Threats to Global Trade, str. 6
8. Jošić, H., Žmuk, B. (2021): The impact of Covid – 19 on international trade – an evidence from Croatia, Proceedings of The International Scientific Conference Trade perspectives 2021: international trade in a post COVID-19 world, Hrvatska gospodarska komora. str. 39-51
9. Kelečić, J. (2021). Covid-19 crisis: Opportunity for banks to reshape service models and foster digital transformation, *INTERNATIONAL JOURNAL OF CONTEMPORARY BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP* Vol. I, No. 1, str. 50 – 61
10. Leffler, Christopher T., Edsel Ing, Joseph D. Lykins, Matthew C. Hogan, Craig A. McKeown, Andrzej Grzybowski. (2020) Association of Country-Wide Coronavirus Mortality with Demographics, Testing, Lockdowns, and Public Wearing of Masks. *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene* 103 (6), str. 2400–2411.
11. Mofijur, M., RizwanulFattaha, I. i sur. (2021): Impact of COVID-19 on the social, economic, environmental and energy domains: Lessons learnt from a global

- pandemic, *Sustainable Production and Consumption*, Vol. 26, No. 4, str. 343-359
12. Roška, V., Buneta, A., Papić, M. (2021): The effect of the COVID-19 pandemic on the Croatian economy *Zbornik Veleučilišta u Rijeci*, Vol. 9., No. 1, str. 59-78
 13. Tietz, R. (2022): Low for (Very) Long? A Long-Run Perspective across Advanced Economies, WP/23/85, IMF Working Paper, Ženeva,
 14. Yu, K. D. S., Aviso, K. B. (2020) Modelling the Economic Impact and Ripple Effects of Disease Outbreaks. *Process Integration and Optimization for Sustainability*, str. 1-4.

Internet izvori:

1. Eurostat (2017): International trade in goods – tariffs, dostupno na https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=International_trade_in_goods_-_tariffs, pogledano 06.09..2022.
2. Gospodarska diplomacija (2021): Provedbena Uredba Komisije (EU) 2020/568 od 23.travnja 2020. o uvođenju obveze predočenja odobrenja u slučaju izvoza određenih proizvoda, dostupno na: <http://gd.mvep.hr/hr/kontrola-izvoza/osobna-zastitna-oprema/> , pogledano 06.09..2022.
3. Ministarstvo financija (2021): Privremeno uvođenje obračunskog PDV-a pri uvozu, dostupno na: <https://carina.gov.hr/vijesti/privremeno-uvodjenje-obracunskog-pdv-a-pri-uvozu-nove-informacije/8483> , pogledano 10.09.2021.
4. Službeni list Europske Unije (2023): Odluke o oslobađanju od carina i PDV-a pri uvozu robe za borbu protiv učinaka pandemije Covid-19 tijekom 2020., dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020D0491&from=HR> , pristupljeno 05.09.2022.
5. World Bank (2023): GDP, export, import – selected dana, dostupno na: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=1W> pristupljeno 10.06.2023.
6. Eurostat (2023): Government finance statistics, dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Government_finance_statistics#General_government_surplus.2Fdeficit
7. WTO (2023): COVID-19: Measures affecting trade in goods, dostupno na: https://www.wto.org/english/tratop_e/covid19_e/trade_related_goods_measure_e.htm , pristupljeno 10.06.2023.
8. WTO (2023): Principles of the trading system, dostupno na: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact2_e.htm , pristupljeno 10.06.2023.

POPIS GRAFOVA

Graf 1. Promjene trgovinskih politika tijekom pandemije	32
---	----

POPIS SLIKA

Slika 1. Slučajevi zaraze Covidom-19 od 2019. do 2022. godine7

POPIS TABLICA

Tablica 1. Kretanje makroekonomskih pokazatelja odabranih zemalja u kontekstu utjecaja pandemije (blrd\$)	10
Tablica 2. Proračunski deficit odabranih zemalja kao % BDP-a	11
Tablica 3. Kretanje makroekonomskih pokazatelja Republike Hrvatske u kontekstu utjecaja pandemije (\$)	12
Tablica 4. Restriktivne mjere na hranu i medicinske proizvode od veljače do listopada 2020. godine	31
Tablica 5. Protekcionističke mjere odabranih zemalja u pandemiji	33
Tablica 6. Carine na uvoz poljoprivrednih proizvoda u 2020. godini prema kontinentima	34

SAŽETAK

Uvođenje pandemije COVID-19 izazvalo je značajne poremećaje u svjetskoj trgovini i potaknulo razmatranje trgovinskih politika usmjerenih na zaštitu nacionalnih interesa. Kao odgovor na krizu, neke zemlje su pribjegle trgovinskom protekcionizmu kako bi zaštitile domaću industriju, osigurale opskrbu ključnim resursima te očuvale radna mjesta. U ovom tekstu ćemo istražiti kako se trgovinski protekcionizam manifestirao za vrijeme pandemije COVID-19.

Trgovinski protekcionizam odnosi se na primjenu različitih mjera koje ograničavaju uvoz robe i usluga iz inozemstva kako bi se potaknula domaća proizvodnja i zaštitila nacionalna industrija

COVID-19 pandemija potaknula je porast protekcionističkih mjera u mnogim zemljama Europe. Ove mjere imaju cilj zaštititi domaću industriju, osigurati ključne potrepštine i potaknuti gospodarski oporavak. Međutim, važno je nastaviti promicati otvorenost tržišta i suradnju kako bi se prevladali izazovi pandemije i postigao održivi rast i prosperitet.

Ključne riječi: protekcionističke mjere, COVID – 19 pandemija, trgovinska politika, Europska unija, carine

SUMMARY

The introduction of the COVID-19 pandemic caused significant disruptions in world trade and prompted consideration of trade policies aimed at protecting national interests. In response to the crisis, some countries resorted to trade protectionism to protect domestic industries, secure the supply of key resources and preserve jobs. In this text, we will explore how trade protectionism manifested itself during the COVID-19 pandemic.

Trade protectionism refers to the application of various measures that limit the import of goods and services from abroad in order to encourage domestic production and protect national industry.

The COVID-19 pandemic has fueled the rise of protectionist measures in many European countries. These measures aim to protect domestic industry, secure essential supplies and stimulate economic recovery. However, it is important to continue to promote market openness and cooperation in order to overcome the challenges of the pandemic and achieve sustainable growth and prosperity.

Keywords: protectionist measures, COVID-19 pandemic, trade policy, European Union, customs